

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้ เพื่อศึกษาผลของการให้คำปรึกษาตาม ทฤษฎีและวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลของบิดาหรือมารดากับนักเรียนระดับ ประถมศึกษาปีที่ 2 และระดับประถมศึกษาปีที่ 3 ใน โรงเรียน อาชีวศึกษาเอกชนที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง ดังนั้นเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจะครอบคลุม หัวข้อต่าง ๆ ดังนี้

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับครอบครัวหย่าร้างและครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการให้คำปรึกษาตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว

จากสภาพการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนไป มีผลกระทบต่อ ความสัมพันธ์ในครอบครัว ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับบุตร ระหว่างบิดากับมารดา และระหว่างเครือญาติด้วยกัน ทำให้สมาชิกในครอบครัวขาดความใกล้ชิดกัน ซึ่งนำมาสู่การหย่าร้างหรือการไม่เข้าใจกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก ซึ่งจะก่อให้เกิดภาวะซึมเศร้า ให้กับสมาชิกในครอบครัว ความสุขจะเกิดขึ้นได้ ต้องขึ้นอยู่กับสมาชิกในครอบครัวมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ดี ได้มีผู้ให้ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัวไว้ดังนี้

ความหมายของสัมพันธภาพในครอบครัว กมลา แสงสีทอง (2526, หน้า 8) กล่าวว่า สัมพันธภาพในครอบครัวหมายถึงความสัมพันธ์ตามบทบาทหน้าที่ที่เรามีต่อสมาชิกในครอบครัว ถ้าความสัมพันธ์มีลักษณะเป็นความปรองดองรักใคร่กัน ก็นับว่าเป็นสัมพันธภาพที่ดี แต่ถ้าเป็น ความขัดแย้งหรือความคิดที่เป็นอริต่อกัน ถือว่าเป็นสัมพันธภาพที่ไม่ดี

กุลวรรณ วิทชาวงสรุจิ (2526, หน้า 5-7) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพใน ครอบครัวว่าหมายถึงลักษณะพฤติกรรมที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อกัน พฤติกรรมที่ถูกปฏิบัติต่อพ่อแม่ และ พฤติกรรมที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อกันในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การพักผ่อนร่วมกันในครอบครัว หมายถึงการที่พ่อแม่ลูก ได้มีกิจกรรมร่วมกันเมื่อ

มีเวลาว่าง

2. การมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และรับรู้เรื่องราวต่าง ๆ หมายถึงการที่ลูกได้มีส่วนร่วมกับพ่อแม่ในการแสดงความคิดเห็นและเรื่องราวเกี่ยวกับทุกข์สุข ความลับต่าง ๆ เช่น ปัญหาการเงิน ปัญหาการงาน

3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึงการที่บุตรได้มีส่วนร่วมกับการตัดสินใจในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ภายในบ้าน เช่น การจัดระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ภายในบ้าน

4. การเห็นชอบของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมที่พ่อแม่แสดงต่อลูกในลักษณะของการเห็นด้วยกับการกระทำ ความคิดเห็นของลูก เช่น การไม่ปฏิเสธข้อเสนอแนะ ข้อคิดเห็นหรือการกระทำต่าง ๆ ของบุตร

5. ความรักความห่วงใยของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่ที่ลูกรับรู้ว่าพฤติกรรมแสดงความรัก ความห่วงใยที่มีต่อบุตร เช่น การช่วยเหลือกลายปัญหาต่าง ๆ การให้ความเป็นกันเองกับลูก

6. ความไว้วางใจของพ่อแม่ หมายถึง พฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงความไว้วางใจในตัวลูกว่าสามารถปฏิบัติตนเองได้อย่างเหมาะสม สามารถช่วยเหลือตนเองได้ มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง

7. การที่พ่อแม่เห็นด้วยกับกิจกรรมของเพื่อน ๆ ของลูก หมายถึงพฤติกรรมของพ่อแม่ที่แสดงถึงการเห็นด้วยกับการที่ลูกไปมีกิจกรรมกับเพื่อน ๆ โดยไม่ขัดขวาง หรือเป็นอุปสรรค หรือแสดงออกถึงความไม่ไว้วางใจในการไปร่วมกิจกรรม

นอกจากนี้ กิติพัฒน์ นนทปัทมะคุลย์ (2530, หน้า 5-7) กล่าวถึงสัมพันธภาพที่ดีของครอบครัว ประกอบไปด้วยลักษณะ 6 ประการ

1. การชื่นชมคุณค่าของคนในครอบครัว ความพึงพอใจ ชื่นชมและเห็นคุณค่าของกันและกันในครอบครัว ควรมีการแสดงออกอย่างชัดเจนเมื่อคนในครอบครัวแสดงความรู้สึกแสดงการกระทำที่พึงพอใจในคนอื่น ๆ ที่อยู่ร่วมในครอบครัวเดียวกัน ตระหนักในคุณค่าซึ่งกันและกันแล้วเปรียบเสมือนเป็นพื้นฐานของความอบอุ่นและมั่นคงในครอบครัว รวมทั้งยังเป็นการหล่อหลอมสมาชิกในครอบครัวให้มีทัศนคติมองสังคมส่วนรวมในแง่ดีด้วย

2. การมีเวลาอยู่ร่วมกัน การที่ทุกคนในครอบครัวได้ร่วมทำกิจกรรมหลายอย่างร่วมกัน และเป็นกิจกรรมที่ทุกคนพอใจจะทำร่วมกัน มิใช่เพราะการบังคับ หรือ โดยบังเอิญจะช่วยพัฒนาให้สัมพันธภาพในครอบครัวอบอุ่นมั่นคงยิ่งขึ้น

3. การมีพันธะต่อความสุขและสวัสดิภาพของครอบครัวร่วมกัน สมาชิกในครอบครัวที่สัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ มักจะมีพันธะดังกล่าวนี้อยู่ในระดับสูง กล่าวคือ คนในครอบครัวรู้สึก

เป็นพันธะที่ต้องส่งเสริมให้สมาชิกคนอื่นในครอบครัวได้มีความสุขและมีสวัสดิภาพที่ดี เป็นการห่วงใยกันและกันอย่างแท้จริง

4. การติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันเป็นอย่างดี มีเวลาสำหรับการพูดคุยเสมอ โดยจะพูดคุยรับรู้เรื่องราวโดยตรง ไม่ปกปิด ไม่เก็บไว้ในใจ หรือไม่จำเป็นต้องรับรู้เรื่องราวของบุคคลอื่นในครอบครัวจากบุคคลที่ 3 หรือบุคคลนอกครอบครัวเป็นสื่อ

5. การมีศรัทธาต่อศาสนาอย่างแรงกล้า คุณลักษณะข้อนี้พบในครอบครัวที่มีความสัมพันธ์กันในระดับสูง บุคคลในครอบครัวมักจะมีกิจกรรมทางศาสนาด้วยกัน เช่น การเข้าวัดทำบุญร่วมกันหรือเป็นธุระในศาสนาเป็นต้น การที่คนในครอบครัวมีศรัทธาทำให้มีสติมีความอดทนต่อกัน มีการให้อภัยต่อผู้อื่นสูง ระวังความโกรธได้รวดเร็ว และรู้จักที่จะช่วยเหลือผู้อื่นในสังคม

6. การมีความสามารถจัดการกับวิกฤติในครอบครัวได้อย่างดี ครอบครัวที่สัมพันธ์กันอย่างมีคุณภาพ มักจะมีวิธีการที่ดีในการแก้ไขปัญหา หรือกู้สถานการณ์ที่วิกฤติให้กลับคืนสู่สภาพที่ดีเช่นเดิมได้ ทุกคนในครอบครัวจะร่วมกันต่อสู้กับปัญหา ให้กำลังใจซึ่งกันและกัน และร่วมคลี่คลายปัญหาให้ได้ในที่สุด

การสร้างสัมพันธ์ในครอบครัวให้ดีขึ้นนั้น พ่อแม่และบุตรต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน รู้ที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนเองให้เหมาะสม สมพร สุทัศน์ีย์ (2537, หน้า 318-320) กล่าวว่า ควรยึดหลักการปฏิบัติหน้าที่ต่อกัน และยึดคุณธรรมเป็นสำคัญ คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่และบุตร หมายถึงการที่พ่อแม่ปฏิบัติต่อดังนี้

1. ทำหน้าที่ของพ่อแม่ให้สมบูรณ์ เช่นเลี้ยงดูลูกให้เจริญเติบโต แข็งแรง สมบูรณ์ ให้การศึกษาตามกำลังของพ่อแม่และกำลังสติปัญญาของลูก แบ่งทรัพย์สินมรดกแก่ลูกด้วยความยุติธรรม

2. สนองความต้องการให้สอดคล้องกับหลักการพัฒนาเด็ก เช่น ถ้าลูกยังเล็กอยู่ต้องดูแลอย่างใกล้ชิดส่วนวัยรุ่นนั้นลูกต้องการอิสระมากขึ้นในการตัดสินใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

3. ให้ความรัก ความเมตตา ด้วยการพูดจาสุภาพ อ่อนโยน ไม่ใช่責骂หาหนทางคายทุกข์โรคให้เกิดความหวาดกลัวอับอาย หรือเจ็บช้ำน้ำใจ

4. เมื่อลูกผิดพลาดควรให้เหตุผลในการลงโทษ และควรให้อภัยถ้าหากความผิดไม่ร้ายแรง

5. ให้ความยุติธรรมในการดูแลลูก ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง ไม่ว่าในเรื่องเพศ ผิว หรือ

ลำดับการเกิด เช่น ไม่รังเกียจว่าลูกจะเป็นชายหรือหญิง ผิวขาวหรือผิวดำ เป็นลูกคนโตหรือคนเล็ก ก็ต้องให้ความรักเท่าเทียมกัน

6. ใช้วิธีประชาธิปไตยในการอบรมเลี้ยงดูลูก ประชาธิปไตยในที่นี้ หมายถึงการที่บุคคลมีเสรีภาพโดยไม่รุกรานสิทธิส่วนบุคคล เช่น ลูกไม่ควรไปรื้อค้นตู้เสื้อผ้าของพ่อแม่โดยไม่ได้รับอนุญาต และในทำนองเดียวกัน พ่อแม่ไม่ควรไปรื้อค้นตู้เสื้อผ้าของลูกโดยถือสิทธิว่าเป็นพ่อแม่ พ่อแม่ต้องยอมรับในความคิดเห็นของลูก การลงโทษอยู่บนพื้นฐานของเหตุและผล

ในอีกด้านหนึ่งการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างลูกกับพ่อแม่ หมายถึง การที่ถูกปฏิบัติตนต่อพ่อแม่ดังนี้

1. แสดงความเคารพเชื่อฟัง พ่อแม่ยอมรับและหวังดีต่อลูก ปราศจากที่จะทำให้ลูกมีความสุขแม้จะห้ามทำในสิ่งที่ลูกต้องการ ลูกที่ดีก็ควรจะเชื่อฟัง หรือมีละอายก็ยิ่งเลเยเสีย ไม่ควรโต้เถียง หรือใช้วาจาก้าวร้าวแสดงการดูหมิ่นพ่อแม่ หรือพูดจาให้พ่อแม่เสียใจ

2. แสดงความกตัญญูคุณงามความดี คือสำนึกในบุญคุณและตอบแทนพระคุณพ่อแม่

3. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เพื่อให้ความปรารถนาของพ่อแม่สัมฤทธิ์ผล

4. ไม่สุรุษสุร่าย รู้จักประหยัดและเก็บออมเงินของพ่อแม่ และเงินที่หามาได้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้มีฐานะมั่นคงในอนาคต

5. ไม่ประพฤติตนพาลเกร หรือเป็นนักเลงการพนันจนทำให้พ่อแม่เสียใจ

6. ช่วยเหลืองานในบ้านเท่าที่จะทำได้ เพื่อเป็นการแบ่งเบาภาระของพ่อแม่ แม้เมื่อมีอาชีพการงานเป็นปึกแผ่นแล้ว หากมีงานที่ช่วยได้ก็ควรที่จะช่วย

7. มีความเกรงใจพ่อแม่ เช่น ไม่หยิบสิ่งของของพ่อแม่โดยพลการ

8. รักษาความดี เกียรติยศชื่อเสียงของวงศ์ตระกูล

พอใจในทรัพย์สมบัติที่พ่อแม่มอบให้ และรักษาทรัพย์สินนี้ไว้ให้พอкуп

หากพ่อแม่ปฏิบัติต่อลูก และลูกปฏิบัติต่อพ่อแม่ได้ตามที่กล่าวมาข้างต้น ย่อมทำให้สัมพันธภาพระหว่างพ่อแม่ลูกเป็นไปด้วยดี ทุกคนในครอบครัวก็จะมีความสุข ครอบครัวนี้จะเป็นครอบครัวที่มีคุณภาพมาก โดยความสัมพันธ์ที่ดีของลูกกับพ่อแม่หรือแม่ตามทฤษฎีระบบความสัมพันธ์ (Relationship System) ในครอบครัวเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีการโต้ตอบกลับไปมา นั่นคือลูกสามารถเริ่มปฏิสัมพันธ์ก่อนได้โดยไม่ต้องเป็นฝ่ายรองรับอย่างเดียว (อุมพร ตรังคสมบัติ, 2540, หน้า 6-7 อ้างอิงจาก Srafe, 1989)

โดยสรุปสัมพันธภาพก็คือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว การมีสัมพันธภาพที่ดีนั้น สมาชิกในครอบครัวต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน มีความรู้สึก ความคิดที่ดีต่อกัน มีความ

ใกล้ชิดสามารถสื่อความคิดความรู้สึกต่อกันได้โดยตรง ไม่ต้องผ่านบุคคลอื่น และต้องรู้จักปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเองให้เหมาะสม

การวิจัยนี้มุ่งเน้นสัมพันธภาพระหว่างนักเรียนกับบิดาหรือมารดาผู้มีสิทธิในการเลี้ยงดู ทั้งสองฝ่ายต่างต้องมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันรู้จักปฏิบัติตนเองตามหน้าที่ให้เหมาะสม ในการวิจัยนี้จะมุ่งปรับแก้สัมพันธภาพที่ตัวเด็กนักเรียนก่อน ซึ่งทฤษฎีระบบความสัมพันธ์ (Relationship System) ในครอบครัวได้อธิบายว่าเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง ความสัมพันธ์ในครอบครัวมีการโต้ตอบกลับไปมา นั่นคือลูกสามารถเริ่มปฏิสัมพันธ์ก่อนได้โดยไม่ต้องเป็นฝ่ายรองรับอย่างเดียว

งานวิจัยที่เกี่ยวกับสัมพันธภาพในครอบครัว

กุลวรรณ วิทยาวงศรุจิ (2526, หน้า 57-61) ได้ศึกษาถึงความสัมพันธ์ของสัมพันธภาพในครอบครัวและการปรับตัวของวัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย จำนวน 409 คน ผลปรากฏว่าสัมพันธภาพในครอบครัวมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัว โดยมีค่าสหสัมพันธ์ .4534 นั่นคือ เด็กวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวดี จะมีการปรับตัวดี แต่ถ้าเด็กมีสัมพันธภาพในครอบครัวที่ไม่ดีจะปรับตัวได้ไม่ดีไปด้วย ทั้งนี้ก็อาจเนื่องมาจากสภาพครอบครัวที่อบอุ่นบุคคลในครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้เด็กมีการปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดีไม่ก่อให้เกิดพฤติกรรมที่มีปัญหา

พัชรา พันธุ์พัฒนกุล (2527, หน้า 54-56) ได้ศึกษาความสำนึกในบทบาทตนเองและสัมพันธภาพในครอบครัวของเด็กวัยรุ่นในจังหวัดพะเยา และกรุงเทพมหานคร พบว่า สัมพันธภาพในครอบครัวของเด็กขึ้นอยู่กับความถี่ในการเข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนและจังหวัดที่ตั้งของโรงเรียน คือ นักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมนักเรียนบ่อยครั้ง จะมีสัมพันธภาพในครอบครัวดีกว่าและนักเรียนที่อยู่ในจังหวัดพะเยามีสัมพันธภาพในครอบครัวดี จะมีความสำนึกในบทบาทตนเองแต่ละด้านดีกว่าเด็กที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวไม่ดีในทุกด้าน

นราธร ศรประสิทธิ์ (2530, หน้า 62-63) ที่ศึกษาปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยา ที่มีความสัมพันธ์กับความเครียดของเด็กวัยรุ่นจำนวน 400 คน พบว่าเด็กมีความสัมพันธ์ในครอบครัวต่างกัน จะมีความเครียดแก่เด็กเป็นอย่างมาก โดยเมื่อเด็กเกิดความเครียด จะแสดงพฤติกรรมที่มีปัญหาออกมา

ปิยะฉัตร เนนเลิศ (2524, หน้า 55) ที่ศึกษาปัญหาสังคมของผู้ที่พยายามกระทำอัตวินิบาตกรรม พบว่าส่วนใหญ่ร้อยละ 30 เกิดความรู้สึกว่าครอบครัวไม่มีความสุข ร้อยละ 32 รู้สึกว่าครอบครัวมีความสุขน้อย ส่วนด้านความสนิทสนม พบว่า คนเหล่านี้ไม่มีความสนิทสนมกันระหว่างญาติพี่น้อง

สุวรรณา สุภรัตน์ภิญโญ (2531, หน้า 101) ได้ศึกษาปัญหาจิตเวชของนักศึกษา มหาวิทยาลัยขอนแก่น พบว่า นักศึกษาที่ป่วยทางจิตส่วนใหญ่มาจากครอบครัวที่มีปัญหาขาดความสุขคิดเป็นร้อยละ 64.7 เนื่องจากพ่อแม่ทะเลาะเบาะแว้ง ไม่ปรองดอง หย่าร้าง หรือแยกกันอยู่ และฐานะครอบครัวยากจน

อุมาพร ตรังคสมบัติ และดุสิต ลิขนะพิชิตกุล (2535) ได้พัฒนาเครื่องมือ The Children ' Depression Inventory (CDI) ฉบับภาษาไทย เพื่อตรวจหาภาวะซึมเศร้าในเด็ก พบว่าเด็กที่ซึมเศร้าต้องเผชิญกับความเครียดทางจิตสังคมสูงกว่าเด็กที่ไม่ซึมเศร้า ความเครียดดังกล่าวเกิดจากความเจ็บป่วยทางจิตของบิดามารดา ปัญหาการเงิน บิดามารดาทะเลาะเบาะแว้ง ครอบครัวแตกแยก การต้องแยกจากครอบครัวไป บิดามารดาว่างงาน และการสูญเสียสมาชิกในครอบครัวภายในระยะเวลา 1 ปีที่ผ่านมา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหย่าร้างและครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว

ความหมายของครอบครัวหย่าร้าง

สุชา จันทรเฒ (2529, หน้า 122) กล่าวถึงสภาพครอบครัวที่บิดามารดาฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งหรือทั้งสองฝ่ายไม่ได้อยู่ด้วยกัน จะเป็นการหย่าร้างหรือการทอดทิ้ง หรือการแยกกันอยู่ก็ตาม จะเป็นผลให้เด็กขาดการเอาใจใส่ดูแลและไม่ได้รับความรักความอบอุ่น ความเห็นอกเห็นใจเท่าที่มีบิดามารดาอยู่ด้วยกัน มีผลทำให้เด็กที่ความรู้สึกว่าไม่ปลอดภัยรู้สึกถูกทอดทิ้งให้อยู่โดดเดี่ยว ขาดผู้ที่จะเป็นแบบอย่างของเด็ก

สุพัตรา สุภาพ (2533, หน้า 33) ให้ความหมายของการหย่าร้างว่า การหย่าร้างคือการสิ้นสุดชีวิตแต่งงานของคู่สมรส เป็นการแตกแยกของบุคคลที่เคยมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด การหย่าร้างในตัวของมันเองเป็นเรื่องเศร้า เป็นการทำลายความรัก ความเชื่อของบุคคลที่เคยผูกพันกันอย่างลึกซึ้ง สำหรับคู่สมรสที่เกิดความแปลกแยกกัน จนการอยู่ด้วยกันจะกลายเป็นความทุกข์ที่เพิ่มพูน

นอกจากนี้ ไพโรจน์ กัมพูสิริ (2534, หน้า 55) กล่าวถึงสภาพของครอบครัวหย่าร้างไว้ว่า เป็นสภาพการสิ้นสุดของชีวิตการสมรส อันเป็นวิธีการที่กฎหมายอนุญาตให้คู่สมรสแยกทางกัน

จากความหมายดังกล่าวข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวหย่าร้างหมายถึงสภาพของครอบครัวที่มีการสิ้นสุดลงของสภาพชีวิตสมรสหรือการแยกทางกันของคู่สมรส ทั้งนี้โดยมีการจด

ทะเบียนหย่าที่ถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม และไม่ว่าด้วยสาเหตุใดจากสภาพครอบครัวหย่าร้าง จะส่งผลต่อคู่หย่าร้าง และจะส่งผลต่อปัญหาทางด้านสภาพจิตใจและพฤติกรรมของลูก

ผลกระทบของครอบครัวหย่าร้างที่มีต่อบุตร

ชบาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ (2529, หน้า 122-132) ได้กล่าวถึงผลกระทบของการหย่าร้างที่มีต่อบุตรไว้ 5 ข้อด้วยกันคือ

1. มีผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของเด็ก
2. การปรับตัวและพฤติกรรมทางเพศของเด็ก มักมีปัญหาเพราะขาดตัวแบบที่เลียนตาม
3. เด็กเกิดปมด้อยเมื่อออกไปติดต่อกับสังคมภายนอก
4. เด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง เมื่อแต่งงานมีแนวโน้มที่จะหย่าร้างด้วย
5. เด็กตกอยู่ในสภาพคอยหาเร้นแค้น หากอยู่ในความปกครองของคู่สมรสฝ่ายที่มี

ปัญหาด้านเศรษฐกิจ

อัญชลี วงศ์ทางสวัสดิ์ (2531, หน้า 33-34) กล่าวถึงการหย่าร้างของพ่อแม่ว่ามีผลกระทบต่อลูกดังนี้

1. ลูกที่เลี่ยนชินต่อลักษณะสภาพพ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่นและมั่นคงแก่เขา เมื่อพ่อแม่หย่าร้าง ความสัมพันธ์แบบนี้ก็ต้องถูกทำลายไปด้วยลูกจะรู้สึกว่าเขาขาดความมั่นคงปลอดภัย
2. ในด้านการปรับตัวของเด็ก หลังจากการหย่าร้างของพ่อแม่ ลูกมักจะอยู่กับฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง คือพ่อหรือแม่ ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาการทางบุคลิกภาพของเด็กเพราะโดยปกติทั้งพ่อและแม่จะร่วมกันเป็นผู้อบรมเลี้ยงดู เด็กจะเรียนรู้บทบาทจากทั้งพ่อและแม่ เพื่อเป็นแบบฉบับสำหรับชีวิตผู้ใหญ่ในอนาคต ถ้าเหลือพ่อหรือแม่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งก็ไม่สามารถที่จะทำตนเป็นตัวแทนของอีกฝ่ายหนึ่งที่ขาดไปได้
3. เด็กที่พ่อแม่หย่าร้างกัน เด็กจะรู้สึกว่าพ่อแม่ใจแคบ โดยแต่ละฝ่ายจะพยายามพรางเขาให้ไปอยู่กับอีกฝ่ายหนึ่ง ความรู้สึกแบบนี้จะทำลายความมั่นคงทางอารมณ์ของเด็ก โดยทั่วไปเด็กทั้งชายและหญิงมักจะใกล้ชิดกับแม่มากกว่าพ่อ แม่จึงมีอิทธิพลโน้มน้าวจิตใจเด็กมากกว่า และในกรณีที่ครอบครัวไม่มีความสุข ลูกสาวและลูกชายมักจะเข้าข้างแม่มากกว่าพ่อ
4. หลังจากหย่าร้างของพ่อแม่ ความรู้สึกไม่มั่นคงจะฝังแน่นในจิตใจเด็ก และถ้าปรับตัวไม่ได้ตั้งแต่เด็กอายุน้อย เนื่องจากได้รับความสะเทือนใจอย่างแรงตลอดเวลา พ่อโตขึ้นเขาก็นิสัยที่ไม่เป็นระเบียบ ปรับตัวเข้ากับคนอื่นไม่ได้
5. ในกรณีที่เด็กเกิดมีพ่อเลี้ยงหรือแม่เลี้ยง ตลอดจนน้องชายหรือน้องสาวต่างมารดา เด็กอาจจะแสดงความไม่พอใจ รู้สึกว่าไม่มีใครรักตัวจริง เด็กอาจจะปรับตัวไม่ได้ และความรู้สึก

เช่นนี้จะคงอยู่ตลอดไปตราบนานเท่าที่เขารู้สึกว่าเขาถูกทอดทิ้ง เด็กอาจยึดเพื่อนเป็นหลัก ถ้าเป็นเด็กวัยรุ่นก็อาจจะหลงใหลไปกับกลุ่มเพื่อนหรืออาจยึดใครก็ได้เป็นพ่อแม่ ซึ่งเป็นการเสี่ยงมาก

สุพิตรา สุภาพ (2533, หน้า 34-35) กล่าวถึงผลกระทบของการหย่าร้างต่อเด็กว่าขาดความรักความอบอุ่น ลูกเคยชินต่อสภาพพ่อแม่ให้ความรักความอบอุ่นและมั่นคงแก่เขา แต่ความสัมพันธ์แบบนี้ต้องถูกทำลายไป เป็นการทำลายความสัมพันธ์แบบกลุ่มปฐมภูมิ ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนานุคลิกภาพของบุคคล เช่น เด็กที่เคยยึดพ่อแม่เป็นแบบฉบับให้เรื่องค่านิยม อารมณ์ แบบของความประพฤติที่ช่วยให้เด็กมีบุคลิกภาพที่ดี แต่เมื่อหน่วยของครอบครัวถูกทำลายลง ลูกบางคนก็ไม่ทราบว่า จะหันหน้าไปพึ่งใครซึ่งอาจจะทำให้เขาผิดหวัง และมีเรื่องที่ทำให้เสียใจ โดยสรุปการหย่าร้างมีผลทำให้เด็กขาดความมั่นคงและปลอดภัย

1. การปรับตัวของเด็กหลังการหย่าร้าง ลูกมักจะอยู่กับพ่อแม่ซึ่งมีผลกระทบกระเทือนต่อบุคลิกภาพของเด็ก
2. ความจงรักภักดี โดยทั่วไปลูกชายมักจะโน้มเอียงเป็นฝ่ายแม่ และลูกสาวมักจะเห็นอกเห็นใจพ่อ แต่โดยทั่วไปเด็กจะมีความใกล้ชิดกับแม่มากกว่าพ่อ แม้จะมีอิทธิพลโน้มน้าวจิตใจเด็กมากกว่า

ส่วนผลกระทบของการหย่าร้างต่อเด็กวัยรุ่น อูมาพร ตรังคสมบัติ (2540, หน้า 199-200) การหย่าร้าง แยกทาง หรือการแต่งงานใหม่ที่เกิดขึ้นเมื่อลูกอยู่ในวัยรุ่น จะมีผลกระทบต่อพัฒนาการของเด็กได้มาก โดยอาจทำให้พัฒนาการนั้นล่าช้า หรือเร็วกว่าที่ควรจะเป็นก็ได้ พัฒนาการที่สำคัญของวัยรุ่นคือ การก้าวไปสู่ความเป็นอิสระ พึ่งตนเองได้ และเป็นตัวของตัวเอง การไปถึงจุดนั้นได้ วัยรุ่นต้องปรับความสัมพันธ์ที่มีต่อพ่อและแม่ ให้มีความเข้มข้น (Intensity) น้อยลง โดยวัยรุ่นจะเหินห่างจากพ่อแม่มากขึ้น บางครั้งอาจเหินห่างจากพ่อหรือแม่คนหนึ่งจากไป เพราะการหย่าร้าง กระบวนการดังกล่าวจะเป็นไปได้ยากขึ้น เพราะการที่พ่อหรือแม่เลี้ยงเพียงคนเดียว ทำให้วัยรุ่นต้องเข้ามาใกล้ชิดพ่อหรือแม่นั้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ถ้ามีความสัมพันธ์ที่ไม่ดีมาก่อน การมาอยู่ใกล้ชิดกันก็จะทำให้วัยรุ่นอึดอัดใจ ถ้าเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อาจเกิดความผูกพันที่มากเกินไป บางครั้งพ่อหรือแม่ก็เป็นฝ่ายเข้ามาผูกพันกับลูกมากขึ้น เพื่อทดแทนความรู้สึกสูญเสียของตน

ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว (Single Parent) ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวที่เลี้ยงดูบุตรนั้น แอทวูด (Atwood, 1993) ได้ทำการศึกษาในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวที่เลี้ยงดูบุตรได้ข้อสรุปดังนี้

ข้อสรุปผลกระทบที่มีต่อครอบครัว

1. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวจะรับภาระในการเลี้ยงดูที่หนักมากเพราะต้องรักษาสมดุลระหว่างการดูแลเอาใจใส่ การควบคุม การใช้เวลาร่วมกัน ความรัก และกฎระเบียบที่ต้องปลูกฝังให้ลูก

2. ครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวจะมีความไม่มั่นคงทางอารมณ์ เต็มไปด้วยความไม่ไว้วางใจ และพ่อหรือแม่ไม่มีเวลาในการทำกิจกรรมร่วมกับลูก

3. พ่อหรือแม่จะรู้สึกผิดที่ต้องสูญเสียครอบครัวปกติไป หรือรู้สึกโกรธเคืองที่ต้องเป็นฝ่ายรับภาระการเลี้ยงดูบุตรเพียงฝ่ายเดียว

4. เด็กในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวจะขาดต้นแบบทางเพศที่ดี เนื่องจากความไม่เป็นมิตรระหว่างพ่อและแม่ที่หย่าร้างกัน

5. สัมพันธภาพของแม่กับลูกจะมีมากกว่าพ่อกับลูก เนื่องจากแม่เป็นผู้เลี้ยงดูลูกตั้งแต่วัยทารก

6. สัมพันธภาพของแม่กับลูก แม่จะยึดติดกับลูกจนทำให้เด็กเติบโตขึ้นโดยขาดความเป็นมิตรกับผู้อื่น

7. พ่อจะเลี้ยงดูผู้ชายที่อยู่ในวัยรุ่นได้ดีกว่าแม่

8. พ่อจะไม่ผูกพันกับลูกเท่าความผูกพันของแม่กับลูก พ่อมักจะไม่นิยมนิยามลูก ไม่จ่ายค่าเลี้ยงดูบุตร และผิดสัญญากับลูก

ข้อสรุปผลกระทบที่มีต่อลูก

1. เด็กในครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียวจะขาดการเตรียมตัวที่ดีในโรงเรียน พวกเขาจะมีความเครียดสูงกว่าเด็กที่มีทั้งพ่อและแม่

2. ผลร้ายระยะยาวที่จะกระทบถึงเด็ก คือ เด็กจะขาดการเรียนรู้ถึงต้นแบบที่ดีในความเป็นพ่อแม่

3. เด็กจะขาดการสนับสนุนด้านการเงินซึ่งจะเป็นอุปสรรคในการพัฒนาในตัวเด็ก

4. เด็กหญิงที่เลี้ยงดูโดยพ่อตามลำพังจะมีลักษณะความเป็นชายสูงกว่าเด็กหญิงที่เลี้ยงดูโดยแม่ และเด็กชายที่เลี้ยงดูโดยแม่ตามลำพังจะมีโอกาสสูงที่จะเป็นคนรักร่วมเพศ

ซีซา (Seesa, CD-ROM, 1992) ได้ศึกษาถึงโครงสร้างของครอบครัวกับความเป็นพ่อแม่ และการปรับตัวของวัยรุ่นโดยศึกษาเด็กวัยรุ่นที่เรียนอยู่ในระดับเกรดเก้าถึงเกรดสิบสอง พบว่าหลังการหย่าร้างมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของครอบครัว โดยเฉพาะในวัยรุ่นชายที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่เพียงลำพังพบว่าพ่อหรือแม่จะเข้มงวดกับพฤติกรรมของลูกลดลง ส่วนวัยรุ่นหญิงที่อาศัยอยู่กับพ่อหรือแม่เพียงลำพังจะมีความเป็นอิสระด้านอารมณ์สูงกว่าวัยรุ่นหญิงที่อาศัยในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่ โดยสรุปความสัมพันธ์ของพ่อแม่กับเด็กวัยรุ่นในครอบครัวที่มีพ่อหรือ

แม่เพียงคนเดียวจะแตกต่างจากครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่เพียงเล็กน้อย

เมสเนอร์ (Massner, CD-ROM, 1996) ได้ศึกษาถึงเด็กวัยรุ่นในครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือแม่คนเดียวกับผลงานทางวิชาการ โดยได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนเพื่ออธิบายถึงความเข้าใจของตัววัยรุ่นกับวิถีชีวิตของครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว โดยการสัมภาษณ์วัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่พ่อหรือแม่เพียงคนเดียวกับวัยรุ่นที่อาศัยอยู่ในครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่เปรียบเทียบความแตกต่างด้านต่าง ๆ ดังนี้ ด้านความสัมพันธ์ของพ่อและแม่ ความสัมพันธ์ของวัยรุ่นกับพ่อแม่ รูปร่างภายนอกของครอบครัว การรับรู้ของวัยรุ่นในเรื่องบทบาทในบ้าน การรับรู้ของวัยรุ่นในเรื่องสถานภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัว ด้านความสัมพันธ์ของวัยรุ่นกับพ่อแม่มีความแตกต่างกันมากที่สุด โดยคะแนนเฉลี่ยของวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่จะสูงกว่าวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวที่มีพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว

โดยสรุปครอบครัวที่มีเพียงพ่อหรือแม่เพียงคนเดียว (Single Parent) มีความแตกต่างจากครอบครัวที่มีทั้งพ่อและแม่โดยเฉพาะเรื่องความสัมพันธ์ของลูกในวัยรุ่นกับพ่อแม่ ถึงแม้ขนาดความแตกต่างไม่มากนักแต่ผลจากการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวก็ส่งผลกระทบต่อวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต

งานวิจัยเกี่ยวกับครอบครัวหย่าร้าง

ดารณี อุทัยรัตนกิจ (2533, หน้า 71) กล่าวว่า การหย่าร้างของพ่อแม่มีผลกระทบระยะยาวต่อการพัฒนาการและการปรับตัวของเด็ก สำหรับเด็กประถมศึกษาที่มีปฏิริยาต่อการหย่าร้างของพ่อแม่ โดยแสดงอาการเศร้าซึม ถอยหนีจากสังคม

ศุภลักษณ์ พงษ์พิงคัลลิต (2534, หน้า 2) ได้ศึกษาสุขภาพจิตและพฤติกรรมทางการเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง ศึกษาเฉพาะกรณีโรงเรียนบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่านักเรียนที่มาจากครอบครัวหย่าร้างมีปัญหาสุขภาพจิตผิดปกติร้อยละ 36.7 ปัญหาที่พบในด้านย่ำคิด ย้ำทำและซึมเศร้ามากที่สุด และมีความสนใจในการเรียนขณะครูสอนน้อย และขาดเรียนบ่อย

ฮอดจ์, เวสเตอร์ และบอลตัน ไทด์ (Hodges, Weshester & Ballantine, 1997 อ้างอิงจาก อัญชลี วงทางสวัสดิ์, 2533, หน้า 33) ได้ศึกษาพัฒนาการของเด็กวัยรุ่นที่มาจากครอบครัวหย่าร้างพบว่าเด็กมีปัญหาทางด้านอารมณ์และปัญหาในการตัดสินใจ อีกทั้งการหย่าร้างของพ่อแม่จะมีผลต่อพื้นฐานความมั่นคงทางจิตใจ เด็กจะมีความรู้สึกอับอายและมีปมด้อยมาก

มัลฮอลแลนด์ (Mulholland, 1990, p. 439-B) ได้ศึกษาสภาพจิตใจของเด็กที่มาจากครอบครัวหย่าร้าง โดยศึกษากับกลุ่มเด็กวัยรุ่นจากโรงเรียนขนาดกลางจำนวน 96 โรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่าสถานการณ์การหย่าร้างของพ่อแม่เป็นวิกฤติการณ์ที่เลวร้าย ที่กระทบกระเทือนจิตใจและจะส่งผลกระทบยาวต่อชีวิตของเด็ก

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับครอบครัวหย่าร้าง ทั้งในประเทศและต่างประเทศสรุปได้ว่า สภาพครอบครัวหย่าร้างจะส่งผลกระทบต่อบุตรทางด้านจิตใจ เช่น ขาดความมั่นคงทางอารมณ์ รู้สึกปวดร้าวขมขื่นใจ ขาดความมั่นคงปลอดภัย ขาดความสุข รู้สึกโกรธแค้นอับอาย ส่วนผลทางด้านพฤติกรรม เช่น ก้าวร้าว มีผลการเรียนตกต่ำ ภายหลังการหย่าร้างของพ่อแม่ เป็นต้น

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การให้คำปรึกษากลุ่ม

ความหมายของการให้คำปรึกษากลุ่ม ทองเรือน อมรัชกุล (2520, หน้า 101) ได้กล่าวถึงการให้คำปรึกษากลุ่ม (Group Counseling) ได้ดัดแปลงมาจากจิตบำบัดแบบกลุ่ม (Group Psychotherapy) การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม มีลักษณะการแสดงออกทางอารมณ์ในการให้คำปรึกษาน้อยกว่าจิตบำบัด แต่ใช้กระบวนการคิดหาเหตุผลมากกว่า ยิ่งไปกว่านั้นการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ยังมุ่งที่จะให้บุคคลได้แสดงศักยภาพทั้งหมดของตนออกมา

โอลเซน (Ohlsen, 1988, p. 1) ได้กล่าวถึงการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มไว้ว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มหมายถึงกระบวนการที่ให้คำปรึกษาจัดขึ้นในบรรยากาศที่อบอุ่นปลอดภัย เพื่อช่วยเหลือและเปิดโอกาสให้ผู้รับคำปรึกษา ได้มีการพัฒนาและฝึกทักษะที่จำเป็น เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2529, หน้า 180) ได้ให้ความหมายว่าการให้คำปรึกษากลุ่มเป็นกระบวนการของกลุ่มบุคคลที่มีปัญหา หรือความต้องการคล้าย ๆ กัน มาปรึกษาหารือร่วมกัน โดยมีผู้ให้คำปรึกษาซึ่งมีความรู้ความสามารถและประสบการณ์ทางการให้คำปรึกษา ร่วมให้ความช่วยเหลือ ร่วมให้คำปรึกษา

จิราภรณ์ อารยะรังสฤษฎ์ (2539, หน้า 8) ได้ให้คำจำกัดความของการให้คำปรึกษากลุ่มว่าเป็นกระบวนการที่ผู้ให้คำปรึกษาจัดขึ้นเพื่อเป็นการช่วยเหลือผู้มารับบริการขอคำปรึกษามีจำนวนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาเข้าร่วมกลุ่มกัน โดยผู้ให้คำปรึกษาซึ่งเป็นผู้มีคุณลักษณะและบุคลิกภาพที่เหมาะสมในการเป็นผู้นำกลุ่ม ทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้บรรยากาศในกลุ่มมีความอบอุ่นเป็นกันเอง รู้สึกปลอดภัย จนทำให้สมาชิกรู้สึกไว้วางใจซึ่งกันและกัน และนำไปสู่การเปิดเผย

ตนเอง เพื่อช่วยให้สมาชิกได้สำรวจและเผชิญหน้ากับปัญหาหรือสิ่งที่ทำให้เกิดความวิตกกังวล ต้องการทำความเข้าใจและค้นหาวิธีทางในการแก้ปัญหา

จากความหมายของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ดังกล่าวข้างต้น พอสรุปได้ว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มเป็นการช่วยให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง ได้ระบายความรู้สึกที่ขัดแย้งกับตนเองและผู้อื่น โดยใช้ประสบการณ์ที่เกิดจากการเรียนรู้ในกลุ่ม ซึ่งนำไปสู่การเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมที่ดีขึ้นภายใต้บรรยากาศแห่งการยอมรับ ไว้วางใจซึ่งกันและกัน มีความรู้สึกอบอุ่นใจและปลอดภัยเมื่ออยู่ภายในกลุ่ม

จุดมุ่งหมายของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2529, หน้า 180) กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มดังนี้

1. เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มรู้จักและเข้าใจตนเอง
2. เพื่อช่วยให้สมาชิกของกลุ่มแต่ละคนพัฒนาการยอมรับตนเอง และรู้สึกว่าตนเองมีค่า
3. เพื่อช่วยให้สมาชิกแต่ละคน พัฒนาแนวทางการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาที่ประสบได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อช่วยให้สมาชิกแต่ละคนได้พัฒนาวิธีการต่าง ๆ ที่จะช่วยให้งานตามขั้นพัฒนาการของตนเอง เป็นไปอย่างเหมาะสม
5. เพื่อให้สมาชิกแต่ละคนพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับความต้องการ และความรู้สึกของบุคคลอื่นตระหนักถึงบทบาทและความรับผิดชอบของตนเองในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น และเรียนรู้ที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกภายในกลุ่ม
6. เพื่อเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างมวลสมาชิกให้มีความรัก ความสามัคคี
7. เพื่อบริการการให้คำปรึกษาแก่นักเรียนภายในโรงเรียนโดยทั่วถึงกัน

โอเซน (Ohisen, 1970, p. 3) กล่าวว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม มีจุดมุ่งหมายให้บุคคลรู้จักแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เป็นการป้องกันไม่ให้เกิดเหตุการณ์ร้ายแรงขึ้น ประสบการณ์ที่ได้จากกลุ่มจะทำให้เกิดความรู้ และช่วยพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ได้แก่ สังคมและสติปัญญา

เคลแมน (Kelman, 1963, pp. 399-432) ได้แบ่งจุดมุ่งหมายของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มดังนี้

1. ทำให้บุคคลไม่รู้สึกโดดเดี่ยว
2. ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง และยอมรับตนเอง
3. ช่วยให้บุคคลรู้จักปรับตัว และพัฒนาตนเอง
4. ทำให้เป็นตัวของตัวเอง และกล้าแสดงความรู้สึกที่แท้จริง
5. ทำให้เกิดความรับผิดชอบในตนเอง และแก้ไขปัญหามาของตนเอง

6. เป็นการฝึกทักษะในการสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น
7. ช่วยให้ผู้คลเปลี่ยนแปลงเจตคติและพฤติกรรม
8. นำทักษะ และแนวคิดที่ได้จากกลุ่มไปปรับปรุงตนเองในชีวิตประจำวัน

แพทเทอร์สัน (Patterson, 1973, p. 174) มีความเห็นว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มนั้น สมาชิกของกลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายทั่วไปคล้ายคลึงกัน แต่จุดมุ่งหมายเฉพาะบางด้านอาจต่างกัน อย่างไรก็ตาม สมาชิกแต่ละคนของกลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายทั่วไปเหมือนกัน คือเพื่อพัฒนาปรับปรุงตนเอง

หลักพื้นฐานในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม เคมป์ (Kemp, 1970, pp. 136-140 อ้างถึงใน วิทยุ พูลศรี, 2523, หน้า 10-11) ได้กล่าวโดยสรุปไว้ดังนี้

1. บุคคลทุกคนมีสิทธิในความรู้สึกของตนเอง คือรู้สึกอย่างที่คุณเองรู้สึก ผู้ให้คำปรึกษาจะสนับสนุน ให้สมาชิกแสดงความรู้สึกของตนออกมา และให้แต่ละคนเคารพในอารมณ์และความรู้สึกของผู้อื่นด้วย
2. แต่ละคนจะต้องตัดสินใจว่า จะพัฒนาอะไรเกี่ยวกับตนเองด้วยตนเอง
3. แต่ละคนมุ่งแก้ไขปัญหาให้ตนเอง ไม่ใช่มุ่งแก้ไขปัญหาให้คนอื่น
4. ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสถานการณ์ เป็นจุดสำคัญยิ่งกว่าสถานการณ์
5. การเปิดเผยช่วยให้คำปรึกษามีประสิทธิภาพ ถ้าไม่มีการป้องกันตนเองก็พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง ซึ่งจะเกิดขึ้นได้ในบรรยากาศที่มีความไว้วางใจ มีความหวังดี มีความเข้าใจ และเปิดเผยตนเองมากเกินไป ก็จะแสดงให้เห็นถึงการช่วยตนเองไม่ได้
6. บุคคลจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเอง ซึ่งจะทำให้พึ่งพาอาศัยคนอื่นน้อยลง
7. การลงมือกระทำเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ซึ่งจะมีได้ในบรรยากาศของการยอมรับและความเข้าใจ
8. ในการเผชิญปัญหา แก้ปัญหา มีวิธีเลือกหลายวิธี ผู้ให้คำปรึกษาจะช่วยให้สมาชิกเห็นหนทางจากทางเลือกต่าง ๆ
9. สมาชิกจะต้องมีค้ำประกันสัญญากับตัวเอง ในการเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นการให้การเสริมแรง ถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้ให้คำปรึกษาจะต้องคำนึงถึง
10. สมาชิกนำสิ่งที่เรียนรู้ไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ ประสบการณ์ในกลุ่มจึงเป็นสิ่งสำคัญ
11. การที่คนรู้จักตนเองอย่างลึกซึ้งและยอมรับตนเอง ทำให้มีการป้องกันตนเองน้อยลง ทนได้กับคำวิจารณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับตนเอง

12. บุคคลจะเข้าใจตนเองได้ดีขึ้น มีความรับผิดชอบต่อตนเอง และสามารถควบคุมตนเองได้ดีขึ้น

นอกจากนี้ วัชร ฐะคำ (2524, หน้า 118-120) กล่าวถึงหลักการของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มดังนี้

1. ผู้รับคำปรึกษาทุกคนมีปัญหาที่มีปัญหานิตเดียวกัน บางครั้งปัญหาอาจต่างกัน แต่มีสาเหตุเดียวกันหรือมีลักษณะและสภาพปัญหาคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันที่สาเหตุ และสภาพจิตใจของเจ้าของปัญหา

2. ปัญหาที่ปรึกษาควรจะเป็นปัญหาที่ปรากฏจริง ต่อผู้รับคำปรึกษา ซึ่งจะทำให้มีความหมายสำคัญต่อผู้รับคำปรึกษา การให้คำปรึกษาแบบกลุ่มจะประสบสำเร็จก็ต่อเมื่อทุกคนมองเห็นปัญหานั้นว่า เป็นปัญหาของตนจริง ๆ

3. ผู้ให้คำปรึกษาจะทำหน้าที่เป็นวิทยากร เป็นผู้ฟัง คอยให้ความกระจ่าง คอยผลักดันให้กลุ่มคิดและต้องคอยสังเกตความเคลื่อนไหวของกลุ่มตลอดเวลา พร้อมทั้งจะแทรกตนเองเข้าร่วมเมื่อจำเป็น

4. การมีบรรยากาศที่ยอมรับซึ่งกันและกัน จะทำให้สมาชิกกล้าพูดและกล้าเปิดเผยมากขึ้น

5. การตอบโต้และช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกในกลุ่ม เป็นสิ่งจำเป็น เพราะบุคคลจะเกิดการมองที่ต่างไปจากมุมที่เคยมองอยู่ และทำให้ประเพณีปฏิบัติต่างออกไปด้วย

6. การสำรวจโอกาสและสภาพแวดล้อมต่าง ๆ สำหรับตน จะทำให้สามารถตัดสินใจพิจารณาอะไรที่ฉลาดขึ้น ยอมรับความรับผิดชอบและริเริ่มวิธีการดำเนินชีวิตใหม่

จากหลักพื้นฐานในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม สมาชิกทุกคนที่เข้ากลุ่ม ควรมีปัญหาเดียวกัน และปัญหาที่นำมาปรึกษาจะต้องเป็นปัญหาที่ปรากฏขึ้นจริงต่อผู้รับคำปรึกษา ผู้ให้คำปรึกษาจะทำหน้าที่เอื้ออำนวยให้การให้คำปรึกษาไปสู่ไปด้วยดี ภายใต้บรรยากาศแห่งการยอมรับ อ่อนโยนไว้วางใจซึ่งกันและกัน โดยที่สมาชิกตระหนักในสิทธิการแสดงออก ซึ่งความรู้สึกนึกคิดที่แท้จริง เปิดเผย รับผิดชอบต่อพฤติกรรม การตัดสินใจและการแก้ไขปัญหของตนเองด้วยตนเอง มิใช่มุ่งแก้ไขปัญหาให้คนอื่น ตลอดจนสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้จากกลุ่มไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้

การจัดตั้งกลุ่ม

1. การเลือกสมาชิกเข้ากลุ่ม โอลเซน (Ohlsen, 1988, pp. 39-42) กล่าวถึงการเลือกสมาชิกเข้ากลุ่มว่าสมาชิกที่เหมาะสมที่สุด ที่จะเข้ารับคำปรึกษาแบบกลุ่มนั้น ควรเป็นผู้ที่อาสาสมัครและมีแรงจูงใจในการเข้ากลุ่ม และขณะที่ผู้ให้คำปรึกษาสัมภาษณ์ครั้งแรก จะต้องชี้แจง

จุดมุ่งหมายและลักษณะของกลุ่มตลอดจนกระบวนการที่สมาชิกจะต้องทำ ในการจัดสมาชิกโดยให้มีความเป็นเอกพันธ์ (Homogeneous) นั้น จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

1.1 อายุ ผู้ให้คำปรึกษาส่วนมากจะเลือกนักเรียนตามระดับชั้นเรียน ระดับวุฒิภาวะ และอายุตามปฏิทิน

1.2 ความสามารถทางสติปัญญา ไม่ควรมีความแตกต่างกันมาก เพื่อจะได้ไม่มีปัญหาในการสื่อความหมาย

1.3 เพศ จะจัดเพศชายและหญิงแยกกันหรือรวมกลุ่มกันนั้น ขึ้นอยู่กับวัยและปัญหา บางปัญหาอาจจะเหมาะสมกับกลุ่มที่มีทั้ง 2 เพศ บางปัญหาอาจเหมาะสมกับกลุ่มที่แยกเพศกัน

2. ขนาดของกลุ่ม จำนวนสมาชิกของกลุ่มที่จะเหมาะสมนั้น มีความคิดเห็นของบุคคลแตกต่างกันไป แต่อย่างไรก็ตามไม่มีการวิจัยที่แสดงให้เห็นว่า จำนวนสูงสุดควรจะเป็นกี่คน จากรายงานการศึกษาโดยทั่วไปพบว่า จำนวนของสมาชิกจะอยู่ระหว่าง 6-15 คน ถึงแม้ว่าบางคนอาจจะคิดว่าจำนวนที่ดีที่สุดคือ 6 คน บางคนคิดว่า 8 คน แต่อย่างไรก็ตาม ไม่มีใครกำหนดจำนวนเกิน 15 คน ถ้าหากจะมีใครก็ตามที่กำหนดจำนวนสมาชิกในกลุ่มเกิน 20 คนขึ้นไป กลุ่มประเภทนี้จะเป็นกลุ่มทำงานอย่างอื่น แต่มิได้หมายความว่า จะทำให้คำปรึกษาได้ดี (คมเพชร ฉัตรสุกกุล, 2530, หน้า 102)

วัชร ทรัพย์มี (2531, หน้า 105) กล่าวว่าในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มนั้น นักเรียนที่เข้ากลุ่มแต่ละคนจะต้องมีความสัมพันธ์กันเป็นอย่างดี ฉะนั้นจำนวนสมาชิกในกลุ่มจะต้องไม่เกินมากจนเกินไป ควรประมาณ 6-10 คน ส่วนเมเยอร์ และเบเคอร์ (Mayer & Baker, 1967 อ้างอิงใน ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2529, หน้า 182) เสนอว่า จากประสบการณ์ในการให้คำปรึกษากลุ่มแก่เด็กประถมวัย จำนวนสมาชิกที่เหมาะสมที่สุดอยู่ระหว่าง 5-6 คน แต่อย่างต่ำควรเป็น 3-5 คน และจำนวนอย่างสูงประมาณ 10-12 คน

3. เวลาและจำนวนครั้งในการให้คำปรึกษา แพทเทอร์สัน (Patterson, 1973, p. 182) ให้ความเห็นว่า ควรจัดให้มีการให้คำปรึกษาสัปดาห์ละ 1 ครั้ง แต่ถ้ามีเวลาในการให้คำปรึกษาอาจจัดให้มีการปรึกษาสัปดาห์ละ 2-3 ครั้ง สมาชิกวัยรุ่นหรือผู้ใหญ่ ควรใช้เวลา 1-1.30 ชั่วโมง ส่วนคมเพชร ฉัตรสุกกุล (2530, หน้า 105) มีความเห็นว่าการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ควรจัดให้มีสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ระยะเวลาไม่ควรต่ำกว่าครั้งละ 1 ชั่วโมง และไม่ควรมากเกิน 2 ชั่วโมง

ส่วนจำนวนครั้งที่พบกัน ควรกำหนดจำนวนครั้งไว้ประมาณ 6-7 ครั้ง โดยถือว่าเป็นกลุ่มที่ใช้ระยะเวลาสั้น ๆ มาห์เลอร์ (Mahler, 1969, p. 57) เสนอว่าการให้คำปรึกษาแบบกลุ่มควร

จัดอย่างน้อย 10 ครั้ง และควรให้สมาชิกในกลุ่มพิจารณากันเองว่าจะให้สิ้นสุดการดำเนินการเมื่อใด

จากเอกสารดังกล่าว พบว่า ขนาดของกลุ่มไม่ควรใหญ่นัก เพื่อให้สมาชิกได้มีโอกาสสื่อความหมายซึ่งกันและกันได้เต็มที่ ซึ่งผู้ให้คำปรึกษากลุ่มจะต้องพิจารณาลักษณะปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างเด็ก และองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น อายุ เพศ ประกอบด้วยในการเลือกขนาดของกลุ่มให้เหมาะสม สำหรับการให้คำปรึกษากลุ่มแก่เด็กวัยรุ่น ขนาดของกลุ่มที่เหมาะสมคือ 5-7 คน ส่วนเวลาในการให้คำปรึกษาประมาณ 1-1.30 ชั่วโมง

4. การจัดสถานที่ สถานที่ในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ควรเป็นห้องที่มีลักษณะเป็นสัดส่วน ปราศจากสิ่งรบกวน และมีขนาดเหมาะสมกับจำนวนสมาชิก เก้าอี้ควรมีลักษณะนั่งได้สบาย และจัดเป็นวงกลม เพื่อให้สมาชิกได้มองเห็นกันอย่างทั่วถึง พื้นห้องควรสะอาด และพร้อมที่จะให้สมาชิกนั่งกับพื้นได้ ถ้าหากสมาชิกต้องการเปลี่ยนอิริยาบถเพื่อความเหมาะสม ขนาดของห้องจำเป็นต้องกว้างขวาง เมื่อมีการใช้สื่อการเล่นในกระบวนการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม (Ohlsen, 1988, pp. 42-43)

กล่าวโดยสรุป สถานที่ในการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม ควรเป็นห้องที่มีลักษณะเหมาะสม และควรจะมีพื้นที่กว้างขวาง พื้นห้องควรสะอาด ปราศจากสิ่งรบกวน เพื่อความสะดวกในการทำกิจกรรมระหว่างการให้คำปรึกษา

ข้อดีของการให้คำปรึกษาแบบกลุ่ม เทียนชัย ทรงชัยกุล (2529, หน้า 418-419) ได้กล่าวถึงข้อดีของการให้คำปรึกษากลุ่มดังนี้

1. ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดความเข้าใจใหม่ว่า ไม่เพียงแต่ตนเองเท่านั้นที่ประสบปัญหา ผู้อื่นก็ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันด้วย ทำให้รู้สึกโดดเดี่ยว ความละอาย และความรู้สึกแปลกประหลาดลดลง
2. ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดความรู้สึกยอมรับ และนับถือตนเองมากขึ้น เพราะการให้คำปรึกษากลุ่มเปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการช่วยแก้ปัญหาของสมาชิกในกลุ่ม ดังนั้นสมาชิกแต่ละคนจะเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า และมีความสามารถ
3. ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาได้รับประสบการณ์ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับสมาชิกในกลุ่ม
4. ช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาได้รับประสบการณ์ที่กว้างขวางมากขึ้น ในการเผชิญปัญหา และสามารถตัดสินใจเลือกทางแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องและรอบคอบขึ้น
5. ช่วยแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง ครู เพราะสมาชิกในกลุ่มจะมีความรู้สึกยอมรับในความคิดเห็นและคำแนะนำของเพื่อนสมาชิกที่อยู่ในวัยเดียวกัน และที่เผชิญปัญหาลักษณะคล้ายคลึงกับตน

มากกว่าผู้อื่น

6. เป็นการประหยัดเวลา บุคลากรและงบประมาณ เพราะสามารถให้คำปรึกษาแก่ผู้มีปัญหาได้ครั้งละหลายคนในเวลาเดียวกัน

ข้อจำกัดของการให้คำปรึกษากลุ่ม เจียรนัย ทรงชัยกุล (2529, หน้า 419) ได้กล่าวถึงข้อจำกัดบางประการของการให้คำปรึกษากลุ่มดังนี้

1. การให้คำปรึกษากลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ขึ้นอยู่กับความสามารถ ความสนใจ และประสบการณ์ของผู้ให้คำปรึกษาเป็นส่วนใหญ่ เช่น การเลือกสมาชิกของกลุ่มที่เหมาะสมกับการควบคุมกิจกรรมของกลุ่มให้ดำเนินไปสู่เป้าหมาย

2. การให้คำปรึกษากลุ่มให้ความสำคัญกับปัญหาร่วมของสมาชิกในกลุ่ม ดังนั้น ปัญหาเฉพาะของสมาชิกบางคน ซึ่งต้องการวิเคราะห์และวินิจฉัยอย่างละเอียด จึงมีความสำคัญรองลงไป ด้วยเหตุนี้อาจจะเป็นสาเหตุให้สมาชิกบางคนขาดกำลังใจและขาดแรงกระตุ้น เพื่อจะแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาตนเองอย่างเต็มที่

3. การให้คำปรึกษากลุ่ม อาจจะไม่บังเกิดผลสำเร็จด้วยดีตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ เพราะลักษณะและวิธีของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่ม เป็นอุปสรรคต่อผู้รับคำปรึกษาซึ่งประสบปัญหาจริง ๆ แต่ไม่กล้าเปิดเผยตัวเองอย่างเต็มที่ต่อสมาชิกของกลุ่ม เพราะกลัวว่าจะเสียสถานภาพของตนเองในกลุ่มเพื่อนเป็นต้น

การให้คำปรึกษาตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

อีริก เบิร์น (Eric Berne) คือ ผู้ให้กำเนิดทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งเป็นจิตแพทย์ชาวแคนาดา เมืองมอนทรีล ประสบการณ์จากการทำงานช่วยให้ค้นพบสิ่งที่น่าสนใจและนำมาพัฒนาเป็นทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยให้ความหมายของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่า เป็นทฤษฎีของบุคลิกภาพและความสัมพันธ์ทางสังคม รวมทั้งเป็นวิธีการทางคลินิกในการบำบัดรักษาทางจิตที่อาศัยพื้นฐานการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ของภาวะตัวตนระหว่างบุคคล 2 คนหรือมากกว่า 2 คนขึ้นไป การให้คำปรึกษาตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล “Transactional Analysis” นับเป็นทฤษฎีที่น่าสนใจสำหรับนำไปใช้ในการให้คำปรึกษา เพื่อช่วยในการวิเคราะห์ให้ผู้รับคำปรึกษาเข้าใจถึงบุคลิกภาพของตนเอง บทบาทการแสดงออก และสัมพันธ์ภาพในชีวิต

ความหมายของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ธีรวิวัฒน์ เสวตามร (2532, หน้า 28) ได้ให้ความหมายของ TA ว่าเป็นการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งจะเกิดขึ้นเมื่อมีบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาพบกัน โดยจุดประสงค์ของการวิเคราะห์การติดต่อ

169794

158.24
06624
๐

สัมพันธ์ระหว่างบุคคลก็คือ การที่จะให้บุคคลเข้าใจความสัมพันธ์ที่มีต่อผู้อื่นดีขึ้น เพื่อเขาจะได้พัฒนาการสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ให้ดีขึ้น

เจียรนีย์ ทรงชัยกุล (2533, หน้า 75) ได้ให้ความหมายของคำว่า การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง การติดต่อสัมพันธ์หรือการแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกระหว่างบุคคล โดยใช้คำพูดและหรือท่าทางในการติดต่อสื่อสาร ส่วนคำว่า การวิเคราะห์ (Analysis) ในที่นี้หมายถึง การพิจารณาตีความและทำความเข้าใจเกี่ยวกับการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล รวมทั้งการปรับปรุงทักษะการติดต่อสัมพันธ์เพื่อให้สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลเกิดผลในทางที่ดีและเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้น

พิชิต สุวรรณประกร และคนอื่น ๆ (2534, หน้า 1) ได้ให้ความหมายของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลว่าเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปพบกันโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือทั้งสองต่างรับรู้ว่ามีอีกคนหนึ่งอยู่ในสถานที่นั้นด้วย ลักษณะนี้เรียกว่า “Transactional Stimulus” และเมื่อบุคคลหนึ่งพูดหรือทักทายหรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง การแสดงออกเช่นนี้เรียกว่า “Transactional Response” และในระหว่างการติดต่อสัมพันธ์กันนั้นก็จะมีการแสดงออกทั้งด้านภาษา ถ้อยคำและภาษาท่าทาง ซึ่งจะนำไปสู่คำว่า “Transactional Analysis”

กิติกร มีทรัพย์ (2535, หน้า 43) กล่าวว่า การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หรือ “Transactional Analysis” เป็นเครื่องมืออันหนึ่งเพื่อเข้าใจตนเอง รู้วิธีการติดต่อกับบุคคลอื่น และรู้ว่าชีวิตต้องการอะไร นอกจากนั้นยังทำให้รู้โครงสร้างบุคลิกภาพทั้งหมดของสภาพจิตใจ การเข้าใจสภาพจิตใจของตน สามารถจำแนกความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรมได้

จากความหมายของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล หมายถึง การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล โดยวิธีการทางจิตวิทยาที่ช่วยให้บุคคลเข้าใจตนเองและบุคคลอื่น ทั้งด้านความคิด ความรู้สึกและพฤติกรรม ทำให้มีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นไปในทางสร้างสรรค์และพัฒนาในทางที่ดีขึ้น

ทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นทฤษฎีเกี่ยวกับบุคลิกภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (ฉายศิลป์ เชี่ยวชาญพัฒน์, 2536, หน้า 25) ทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เชื่อว่าบุคลิกภาพเป็นผลจากการอบรมเลี้ยงดู พ่อแม่มีอิทธิพลต่อความคิดเห็นที่มีต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมของลูกต่อการกระทำของลูก (วัชร ทรัพย์มี, 2533, หน้า 127) นอกจากนี้ การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ การวิเคราะห์สัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปพบกัน ไม่นานคนใดคนหนึ่งจะต้องพูดหรือแสดง

อาการรับรู้ของคนหนึ่งอยู่ในสถานที่นั้นด้วย ลักษณะนี้เรียกว่า “Transactional Stimulus” และเมื่ออีกคนหนึ่งนั้นพูดหรือทำอะไรก็ตามที่แสดงความสัมพันธ์กับ Stimulus เราเรียกลักษณะเช่นนี้ว่า “Transactional Response” และในขณะนั้นจะเกิดการสัมพันธ์ทางด้านบุคลิก ท่าทาง วาจา และนำมาสู่ คำว่า “Transactional Analysis” (พิชิต สุวรรณประกร และคนอื่น ๆ, 2534, หน้า 1) และการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นทฤษฎีการติดต่อถ่ายทอดระหว่างบุคคลและกลุ่มคน บุคคลและกลุ่มคนเป็นองค์ประกอบ 2 ประการ ที่มีความสำคัญยิ่งในทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เบิร์น เน้นองค์ประกอบ 2 ประการ กล่าวคือ ประการแรก ได้แสดงทัศนะเรื่องสัมพันธ์ภาพระหว่างกลุ่มคนที่เป็นจุดแรกในการตรวจสอบและแก้ปัญหาส่วนบุคคล ประการที่สอง กล่าวถึง บุคคลแต่ละคนจะมีการพัฒนาสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นได้ดีถ้าเขาได้รับการช่วยเหลือให้เข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ได้แสดงออกในการติดต่อสื่อสาร (พยอม วงศ์สารศรี, 2532, หน้า 58)

จากทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อระหว่างบุคคลข้างต้น สรุปได้ว่า ทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นทฤษฎีบุคลิกภาพซึ่งเชื่อว่าบุคลิกภาพของแต่ละบุคคลเป็นผลมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ และเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์สัมพันธ์ทางสังคมซึ่งเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปพบกันซึ่งบุคคลจะมีสัมพันธ์ภาพกับบุคคลอื่นได้ดี เมื่อบุคคลนั้นสามารถเข้าใจพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แสดงออกในการติดต่อสื่อสาร

ความเชื่อเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ ตามแนวทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเชื่อว่ามนุษย์มีอิสระ สามารถเป็นตัวของตัวเองที่จะตัดสินใจว่าเขาจะเป็นใคร คืออะไรจะทำอะไรจะรู้สึกอย่างไร และเรียนรู้ถึงอิสระในการตอบสนองต่อสิ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอันเป็นสถานะของที่นี่และเดี๋ยวนี้ (Here and Now) ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม แม้ว่าบับความรู้สึกลึกซึ้งต่าง ๆ ของเขาจะได้รับอิทธิพลมาจากประสบการณ์ในอดีต และต้องการความสนใจเอาใจใส่จากผู้อื่นเพื่อตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ซึ่งเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นต่อชีวิต

แนวคิดสำคัญของทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

ภาวะตัวตน (Ego State) บุคลิกภาพของมนุษย์ประกอบด้วยภาวะตัวตน 3 ส่วน คือ ภาวะความเป็นพ่อแม่ (Parent Ego State) ภาวะความเป็นผู้ใหญ่ (Adult Ego State) ภาวะความเป็นเด็ก (Child Ego State) ซึ่งแนวความคิดนี้ได้แพร่กระจายเข้าสู่การบำบัดทางจิต การศึกษา และการฝึกฝนผู้ให้คำปรึกษาในปัจจุบัน

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transactions) คือ การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นจะพิจารณาถึงภาวะตัวตนของบุคคลที่สื่อสารออกไป ทำให้บุคคลสามารถปรับเปลี่ยนการติดต่อสัมพันธ์ของตนให้มีคุณภาพขึ้นได้

การใส่ใจ (Strokes) ความต้องการการใส่ใจของผู้คนซึ่งมีความจำเป็นต่อการอยู่รอดและการเจริญเติบโตของมนุษย์ ความเข้าใจถึงการให้และการรับการใส่ใจด้านบวกและด้านลบ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของการใส่ใจที่ก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี จะเป็นพลังพื้นฐานในการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

การเล่นเกมนอกบุคคล (Games People Play) เกม เป็นพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงซ้ำเพื่อแสวงหาความใส่ใจในรูปแบบที่ไม่ปกติและก่อให้เกิดความรู้สึกในด้านลบ รวมถึงการรู้สึกด้านลบต่อตนเอง อีกทั้งยังเป็นการปิดบังความคิดและอารมณ์ที่แท้จริง ซึ่งเบรินได้ตั้งชื่อเกมต่าง ๆ ดังนี้ เกมทำไมคุณไม่... ใช่ครับ...,แต่ว่า...(Why don't you? Yes,but) ฉันจับได้ไล่ทันแก (Now I've got you,you SOB) ฉันเพียงแต่พยายามจะช่วย (I'm only trying to help you)

ทศนชีวิต (Life Script) เป็นพฤติกรรมที่ไม่ปกติซึ่งเป็นผลมาจากการตัดสินใจในช่วงต้นของชีวิตเป็นการตัดสินใจขั้นสูงซึ่งจะวางแผนชีวิตของตนในอนาคต ควบคุมทางชีวิต ซึ่งจุดมุ่งหมายสำคัญในการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล คือ การเปลี่ยนทศนชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมไม่รุนแรง

ตำแหน่งชีวิต “ฉันโอเค-คุณโอเค” (I'm OK-You're OK) จากความรู้พื้นฐานในการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตำแหน่งชีวิตจะเป็นการพิจารณาคุณค่าและความมีค่าของแต่ละบุคคล ตำแหน่งชีวิตในจุดที่มองตนเองและผู้อื่นมีคุณค่าและสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองและพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้จะก่อให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์ที่ดีและก่อให้เกิดสุขภาพจิตที่ดี

ข้อตกลงร่วมกัน (Contracts) การฝึกฝนการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นพื้นฐานของการเปลี่ยนแปลงการติดต่อสื่อสารของแต่ละบุคคล โดยทฤษฎีนี้มองว่าคนแต่ละคนสามารถตัดสินใจด้วยตนเองว่าพวกเขาต้องการอะไรในชีวิต การทำงานของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลนั้นอยู่บนข้อตกลงร่วมกันของผู้ขอรับคำปรึกษากับผู้บำบัด นักการศึกษา หรือผู้ให้คำปรึกษา

ความสำคัญของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พิชิต สุวรรณประกร และคนอื่น ๆ (2534, หน้า 2) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนี้

1. เป็นวิธีการที่ใช้ตรวจสอบความสัมพันธ์ของบุคคล
2. ช่วยให้เห็นถึงรากฐานของพฤติกรรมและความรู้สึกของบุคคล
3. ใช้ในการเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อให้ได้มาซึ่งทีมงานที่มีประสิทธิภาพในอนาคต
4. เป็นเครื่องมือที่นำมาใช้ลดความรุนแรงในสังคมกลุ่ม ตั้งแต่ครอบครัว ที่ทำงานและ

ใช้ได้ผลกับทุกเพศทุกวัย

เสนาะ ตีเขาวัว (2538, หน้า 323-328) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนี้

1. ทำให้เข้าใจความหมายที่แท้จริงของภาษาที่ใช้ในการติดต่อระหว่างบุคคลในทุก ระดับทั้งทางส่วนตัว ระหว่างบุคคล กลุ่มและส่วนรวม
2. ทำให้คนรู้จักตัวเองและคนอื่น
3. สร้างความสัมพันธ์ระหว่างความคิดและความรู้สึกของคน
4. ช่วยให้ผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าใจกันได้และมีความสัมพันธ์กันอย่างดี โดยไม่คำนึงระดับตำแหน่งหน้าที่และงาน
5. สร้างความรู้สึกในด้านดี

ป้าหนั้น บุญ-หลง (2520, หน้า 280-281) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ดังนี้

1. การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นเทคนิคที่ให้ผลทันทีทันใด และด้วยความเข้าใจในการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลบุคคลจะเริ่มรู้จักและเข้าใจตนเอง ความต้องการของตนเอง และวิถีทางที่ตนสามารถจะเปลี่ยนแปลงปรับปรุงแก้ไขตนเอง การเรียนรู้เกี่ยวกับการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะมีผลทันทีต่อคุณภาพของปฏิกิริยาตอบสนองของแต่ละบุคคล
2. กระบวนการของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสอดคล้องความคิดให้บุคคลให้บุคคลปกติมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้น และสามารถตอบสนองสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่นดีขึ้น
3. กระบวนการของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเป็นแนวการช่วยเหลือที่สำคัญยิ่งในการสร้างความไว้วางใจ

จากความสำคัญของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลข้างต้น สรุปได้ว่าการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลช่วยให้บุคคลรู้จักตนเอง เข้าใจความต้องการของตนเอง และเข้าใจถึงรากฐานของพฤติกรรมและความรู้สึกของบุคคล ทำให้บุคคลมีความมั่นใจในตนเองมากขึ้นสามารถมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับผู้อื่น และสามารถนำไปใช้ได้กับการปฏิบัติงาน การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

พื้นฐานของการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โกลด์คิง (Goulding, 1987, pp.300-311) ได้กล่าวไว้ว่า การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะอยู่ภายในเรื่องของการตระหนักรู้ (Awareness) ซึ่ง

เป็นสิ่งสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรม ในช่วงต้น ๆ ของการเข้ากลุ่มจะเน้นไปที่เทคนิคการมีส่วนร่วมในการตระหนักรู้ถึงปัญหาของพวกเขา และเลือกทางสำหรับการเปลี่ยนแปลงอย่างถาวรในชีวิต

โคเรย์ (Corey, 2000, pp. 340 - 341) ได้กล่าวไว้ว่า การฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ด้วยกระบวนการกลุ่มนั้น เบิร์น (Berne) เชื่อว่าจะทำให้ได้รับข้อมูลเกี่ยวกับการวางแผนชีวิตได้มากกว่าและเร็วกว่าแบบเดี่ยว และ โกลด์คิง (Goulding) เชื่อว่าการบำบัดโดยใช้กระบวนการกลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในประสบการณ์ชีวิต และทักษะชีวิต (Life Script) ที่ถูกตัดสินใจในช่วงแรกของชีวิตมีทางเลือกตัดสินใจแบบชีวิตอื่น ๆ มากกว่าการให้คำปรึกษาแบบเดี่ยว และยังเพิ่มสัมพันธภาพได้ดี การเข้าใจตนเอง และการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ในกลุ่มมีหลากหลายวิธี วิธีการหนึ่งคือการตระหนักรู้ถึงสภาพที่นี้และเดี๋ยวนี้ (Here and Now) จะเหมือนทฤษฎีเกรสส์ตอลท์ (Gestalt) โดยกระบวนการกลุ่มทำให้สมาชิกนำอดีตมาตีแผ่ โดยเสนอถึงสมาชิกในครอบครัว และผู้คนที่เกี่ยวข้องกับตนเองในปัจจุบัน สมาชิกจะเข้าใจในต้นแบบชีวิต ความรู้สึกของกันและกัน การตัดสินใจที่จะเลือกตำแหน่งชีวิตในอดีตและดำเนินตามบทนั้นมา สมาชิกจะมองเห็นความเป็นจริงในปัจจุบันได้ดี ดังนั้นในการตัดสินใจใหม่อีกครั้ง (Redecision) จึงเข้ามามีบทบาทมาก ซึ่งหมายถึงการตัดสินใจที่ถูกต้อง และเต็มไปด้วยพลัง โดยทำให้สมาชิกกลับเข้าไปในเหตุการณ์ในอดีต และตัดสินใจด้วยภาวะความเป็นผู้ใหญ่ (Adult Ego State)

การวิเคราะห์โครงสร้างบุคลิกภาพ (Structural Analysis)

พ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2531, หน้า 101) และเจียรนัย ทรงชัยกุล (2533, หน้า 76) ได้กล่าวถึง โครงสร้างบุคลิกภาพของบุคลิกภาพตามแนวคิดของเบิร์น ซึ่งเบิร์นได้แบ่งโครงสร้างบุคลิกภาพออกเป็น 3 ส่วน คือ ภาวะความเป็นพ่อแม่ (Parent Ego State) ภาวะความเป็นผู้ใหญ่ (Adult Ego State) ภาวะความเป็นเด็ก (Child Ego State) ทุกคนไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็จะมีภาวะของบุคลิกภาพ (Ego State) ซึ่งทั้ง 3 ส่วนประกอบกัน จะมีลักษณะเด่นต่างกัน บุคคลจะแสดงภาวะของบุคลิกภาพที่ตนมีอยู่ออกมา โดยการพูดและแสดงออกกับกิริยาท่าทาง ซึ่งสังเกตและวิเคราะห์ได้ ภาวะของบุคลิกภาพทั้ง 3 ส่วนของแต่ละบุคคล หรือเรียกย่อ ๆ ว่า P-A-C

ภาวะของบุคลิกภาพทั้ง 3 ส่วนของแต่ละบุคคล มีรายละเอียดดังนี้

(พ่องพรรณ เกิดพิทักษ์, 2531, หน้า 101-102 ; เจียรนัย ทรงชัยกุล, 2533, หน้า 76-78)

1. ภาวะความเป็นพ่อแม่ (P) ของแต่ละบุคคล เป็นลักษณะบุคลิกภาพที่พ่อแม่ผู้เลี้ยงดูหรือบุคคลอื่นที่มีอิทธิพลในชีวิตถ่ายทอดให้กับบุคคล ได้แก่ ทศนคติ ค่านิยม กฎเกณฑ์ต่าง ๆ รวมทั้งกิริยาวาจา บุคลิกภาพ ในส่วนที่พ่อแม่นี้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

1.1 ภาวะความเป็นพ่อแม่ที่ชอบวิจารณ์ (Prejudicial or Critical or Controlling Parent) ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า “CP” เป็นภาวะที่บุคคลมีพฤติกรรมเสมือนเป็นพ่อแม่ที่แสดงพฤติกรรมในลักษณะที่ไม่ใช้เหตุผล มีอคติ วิจารณ์วิจารณ์ ดิเดียน บังคับ ควบคุมผู้อื่น มีท่าทางและวาจาที่แสดงออกให้เห็นถึงความรู้สึกที่ร้ายกาจ จู้จี้ วางอำนาจ ใช้วิธีการลงโทษ ไม่ค่อยพอใจในการเปลี่ยนแปลงหรือความคิดใหม่ ๆ ติดอยู่กับแบบแผนเก่า ๆ ที่ตนเองเคยชิน กล่าวเรียกร้องและกล่าวแสดงความคิดเห็น เป็นต้น

ภาวะความเป็นพ่อแม่ที่ชอบวิจารณ์ เมื่อพิจารณาดูอาจรู้สึกว่าเป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ไม่มีค่า เพราะเป็นบุคลิกภาพที่ใช้ข้อมูลที่เคยมีมาในอดีต แต่ถ้าพิจารณาอีกแง่หนึ่งจะพบว่าภาวะความเป็นพ่อแม่ที่ชอบวิจารณ์นี้มีประโยชน์ เนื่องจากในภาวะมีหน้าที่ด้วยทอดคุณค่าทางวัฒนธรรม และช่วยให้บุคคลตอบสนองต่อเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันเป็นไปโดยอัตโนมัติตามความเคยชิน ไม่ต้องเสียเวลาไตร่ตรองไปเสียทุกเรื่อง ค่านิยมที่ต้องการปลูกฝังก็ถ่ายทอดและเก็บไว้ด้วยลักษณะบุคลิกภาพส่วนนี้

1.2 ภาวะความเป็นพ่อแม่ที่มีความเมตตากรุณา (Nurturing Parent) ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า “NP” เป็นภาวะของบุคคลที่มีพฤติกรรมเสมือนเป็นพ่อแม่ที่มีความเมตตากรุณา ชอบช่วยเหลือ มีลักษณะโอบอ้อมอารี เห็นอกเห็นใจผู้อื่น มีท่าทางและวาจาที่แสดงออกให้เห็นถึงความอบอุ่น คอยได้ถามสารทุกข์ช่วยดูแลความแตกต่าง ๆ คอยปลอบโยนและเป็นกำลังใจให้ผู้อื่น มีไมตรีจิตและเข้าใจผู้อื่น เป็นที่พึ่งพาของผู้อื่น เป็นต้น

2. ภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ (A) เป็นลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่ทำงานโดยใช้หลักแห่งเหตุผล ใช้สติปัญญาในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ พิจารณาตามสภาพความเป็นจริง โดยไม่มีอารมณ์และความรู้สึกเข้ามาเกี่ยวข้อง ส่วนของภาวะที่เป็นผู้ใหญ่จะพิจารณา โดยใช้เหตุผลและข้อมูลต่าง ๆ ในการพยายามปรับภาวะตามเหตุการณ์และอยู่ในสภาพที่สมดุลเพื่อให้บุคคลเพื่อให้บุคคลปรับตัวได้ นอกจากนี้แต่ละบุคคลจะใช้ภาวะความเป็นผู้ใหญ่เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล แลกเปลี่ยนความจริง ถามคำถามแก้ปัญหา และอภิปรายสิ่งต่าง ๆ อย่างมีเหตุผล

3. ภาวะความเป็นเด็ก (C) เป็นลักษณะบุคลิกภาพของบุคคลที่แสดงถึงความเป็นธรรมชาติเป็นความต้องการที่แท้จริง อาจเป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ยังไม่ได้ขัดเกลา ภาวะความเป็นเด็กนี้แบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

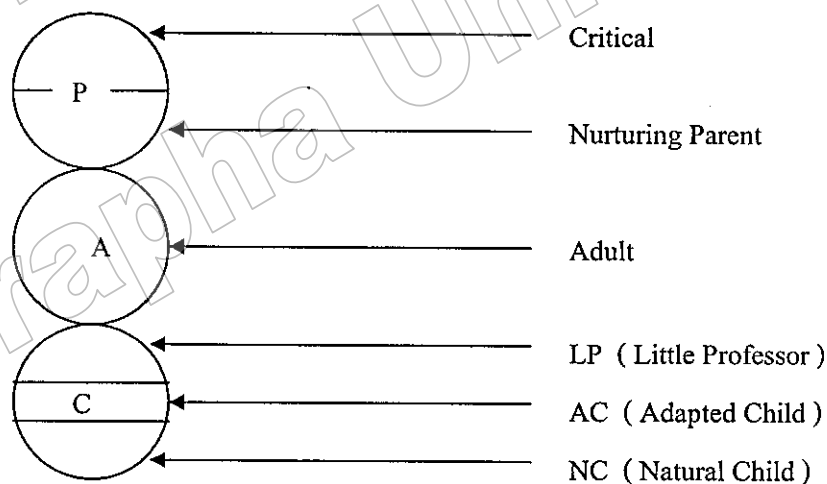
3.1 ภาวะความเป็นเด็กตามธรรมชาติ (Natural Child) ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า “NC” เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่ยังไม่ได้รับการขัดเกลา จึงเป็นส่วนที่แสดงออกถึงอารมณ์และความต้องการที่แท้จริงออกมาอย่างโจ่งแจ้ง เช่น อารมณ์สนุกสนาน กระโดดโลดเต้น ขี้อาย กลัว ฯลฯ บุคคล

ที่มีภาวะของความเป็นเด็กตามธรรมชาติอย่างเด่นชัด มักจะมีลักษณะที่มีชีวิตชีวา มีความกระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น และยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง

3.2 ภาวะของความเป็นเด็กที่ได้รับการขัดเกลา (Adapted Child) ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า “AC” เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่พัฒนาขึ้นมา เพราะเด็กมีสัมพันธภาพกับพ่อแม่หรือผู้เลี้ยงดูได้รับการสั่งสอน ควบคุม ขัดเกลาจากพ่อแม่และบุคคลต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อตัวเด็ก ทำให้บุคคลพัฒนาบุคลิกภาพในส่วนของการเชื่อฟัง ยอมทำตามอาจเป็นผู้ที่เข้าสังคมได้ดี มีกิริยามารยาทเหมาะสมกับกาลเทศะ หรือในทางตรงกันข้าม อาจไม่มีความเป็นตัวของตัวเอง ตัดสินใจไม่ค่อยเป็น และชอบพึ่งพาผู้อื่น

3.3 ภาวะของเด็กที่มีความคิด (Little Professor) ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า “LP” เป็นส่วนของบุคลิกภาพที่แสดงออกถึงลักษณะบางส่วนของความเป็นผู้ใหญ่ รู้จักใช้ความคิด เหตุผล พิจารณาสິงต่าง ๆ เป็นส่วนของความสามารถทางสติปัญญา แสดงออกถึงความเฉลียวฉลาดและเป็นส่วนของความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

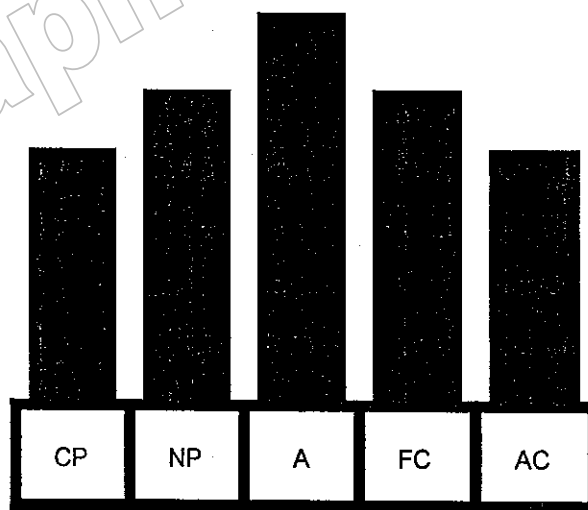
ลักษณะโครงสร้างของบุคลิกภาพทั้ง 3 ภาวะของแต่ละบุคคลดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 โครงสร้างของบุคลิกภาพ 3 ภาวะ (เจียรนัย ทรงชัยกุล, 2533, หน้า 78)

จากข้อความต่าง ๆ เกี่ยวกับการวิเคราะห์โครงสร้างบุคลิกภาพ สรุปได้ว่าบุคลิกภาพประกอบด้วย 3 ส่วน คือ ภาวะความเป็นพ่อแม่ ภาวะความเป็นผู้ใหญ่ และภาวะความเป็นเด็ก ซึ่งบุคลิกทั้ง 3 ส่วนของแต่ละบุคคล หากสามารถวิเคราะห์โครงสร้างบุคลิกภาพของผู้อื่นได้ จะช่วยให้เข้าใจบุคคลนั้นดียิ่งขึ้น

โครงสร้างบุคลิกภาพสามารถแสดงได้โดยใช้แผนภูมิแสดงบุคลิกภาพ (Egograms) ซึ่งแผนภูมิแสดงบุคลิกภาพเป็นเครื่องมือสำหรับแสดงหน้าที่และจำนวนพลังงานของภาวะตัวตน (Ego State) กราฟแท่งแต่ละแท่งของแผนภูมิแสดงบุคลิกภาพจะแสดงถึงระดับความมากน้อยของพลังงานของภาวะตัวตน แต่ละภาวะของบุคคลแต่ละคนซึ่ง “Egograms” นี้ ดูเซย์ (Dusay, 1977, p. 38-62, อ้างอิงใน พรรณราย ทรัพย์ะประภา, 2533, หน้า 43) ได้พัฒนามาจากโครงสร้างบุคลิกภาพของเบิร์น (Berne) ดังนั้น ในกราฟแต่ละแท่งจะใช้สัญลักษณ์เหมือนกับโครงสร้างบุคลิกภาพ คือ CP แทน ภาวะความเป็นพ่อ-แม่ที่ชอบวิจารณ์ NP แทนภาวะความเป็นพ่อ-แม่ที่ทะนุถนอม A แทนภาวะความเป็นผู้ใหญ่ FC แทนภาวะความเป็นเด็กตามธรรมชาติ AC แทนภาวะความเป็นเด็กที่ได้รับการขัดเกลา พลังที่มีอยู่ในแต่ละภาวะ ตัวคนเหล่านี้สามารถถ่ายเทไปมาสู่กันได้ แผนภูมิแสดงบุคลิกภาพมีได้หลายรูปแบบขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ดังที่ดูเซย์ (Dusay, 1977, pp. 38-62, อ้างอิงใน พรรณราย ทรัพย์ะประภา, 2533, หน้า 41) กล่าวว่าแผนภูมิแสดงบุคลิกภาพนั้น เปรียบเทียบได้กับนิ้วของคนแต่ละคนซึ่งไม่เหมือนกันเลยแม้แต่คนเดียว แม้ว่าบางคนอาจมีลักษณะอะไรบางอย่างที่คล้ายกันกับผู้อื่นก็ตาม ดังที่กล่าวมา ยังไม่มีใครได้สรุปได้ว่าแผนภูมิแสดงบุคลิกภาพแบบไหนดีหรือเลวกว่ากัน แต่แผนภูมิแสดงบุคลิกภาพของคนที่มีบุคลิกภาพดี คือ คนที่มีสุขภาพจิตดี มีความเป็นผู้นำ มนุษยสัมพันธ์ดี และมีการปรับตัวที่ดี ควรมีความสมดุลย์ของแต่ละภาวะตัวตน คือ มีลักษณะของแผนภูมิแสดงบุคลิกภาพรูประฆังคว่ำ (Bell-shaped Egogram) ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงถึงบุคลิกภาพที่มีความสมดุลย์ของการกระจายของระบบพลังงานทางจิตวิทยา (Psychological Energy) ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 แผนภูมิแท่งแสดงบุคลิกภาพรูประฆังคว่ำ

แผนภูมิแสดงบุคลิกภาพ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการวิเคราะห์บุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ได้ ดังที่ ดูเซย์ (Dusay, 1977, pp. 38-62 อ้างอิงใน พรรณราย ทรัพย์ประภา, 2533, หน้า 42) กล่าวว่า เราควรใช้แผนภูมิแสดงบุคลิกภาพนี้เป็นเครื่องมือในการที่จะพยายามเข้าใจตนเอง หรือ ผู้อื่นให้ดีขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการเปลี่ยนแปลงและความเจริญงอกงามในตัวเองหรือผู้อื่น โดยบุคคลหนึ่งจะแสดงออกทางวาจา ซึ่งวาจาหรือทำที่นั้นจะส่งมาจากภาวะตัวตนของบุคคล

เมื่อเข้ากลุ่มสมาชิกในกลุ่มจะถูกสอนให้ยอมรับเกี่ยวกับภาวะตัวตนทั้ง 3 แบบ และเน้นไปที่การตัดสินใจอย่างรู้สึกตัวที่จะใช้ภาวะตัวตนให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ (Corey, 2000, p. 341)

การวิเคราะห์การใส่ใจ (Stroke Analysis) พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2525, หน้า 84) กล่าวว่า การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลเชื่อว่ามนุษย์เรามีความต้องการเบื้องต้น 2 ประการ คือ ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Needs) และความต้องการทางจิตใจ (Psychological Needs) สำหรับความต้องการทางจิตใจนั้นการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้อธิบายออกมาในลักษณะของการกระทำในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้ได้รับการเอาใจใส่ (Stroke) ทั้งนี้เนื่องมาจากมนุษย์ทุกคนมีความต้องการที่จะได้รับการสัมผัสและความเอาใจใส่ (Stroke) ทั้งนี้เนื่องมาจากมนุษย์ทุกคนต้องการที่จะได้รับการสัมผัสและความเอาใจใส่ จากผู้อื่นและทุกคนก็มีความต้องการที่จะประพฤติปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่งตลอดเวลาที่มีชีวิตอยู่ ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่ง เบิร์น (Berne) เรียกความต้องการนี้ว่า เป็นความหิว (Hunger) และเรียกการกระทำเพื่อให้ได้รับการสนองตอบความต้องการที่จะได้รับการสัมผัส และการเอาใจใส่นี้ว่า “Stroke” ซึ่งความต้องการที่จะได้รับการเอาใจใส่ (Stroke) เหล่านี้จะได้รับการตอบสนองก็โดยการสื่อสารสัมพันธ์ (Transaction) กับบุคคลอื่น

กฤษณา ศักดิ์ศรี (2534, หน้า 514) กล่าวว่า “Stroke” ในความหมายของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล นั้นคือ การแสดงการสนใจ เอาใจใส่ มีการสื่อสารสัมพันธ์กัน เป็นได้ทั้งภาษาท่าทางและภาษาคำพูด ตั้งแต่การมอง การยิ้ม การสัมผัส การทักทาย แม้กระทั่งการคำทอ และหมายถึง การกระทำใด ๆ ของบุคคลหนึ่งที่มีผลกระทบต่อบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องในการติดต่อสื่อสารหรือการกระทำดังกล่าวอาจแสดงออกเป็นคำพูด น้ำเสียง แววตา การใช้ท่าทาง หรือการสัมผัส ซึ่งจะมีผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้เกี่ยวข้องในทางดีหรือทางเลว อบอุ่น หรืออ้างว้าง ไร้ใจหรือเสียใจ ฯลฯ ก็ได้

บัญญัติ ขย่วน (2532, หน้า 68-70) กล่าวว่า ความเอาใจใส่ หมายถึง การที่บุคคลหนึ่งแสดงออกหรือปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการมีอยู่ ยังจำได้ ยังรู้จัก ยังระลึกถึงดังกล่าวที่ว่า “I know you’re there” การแสดงออกถึงความเอาใจใส่มีหลายลักษณะ เช่น การ

พูดคุย การสัมผัสทางกาย การใช้สายตา น้ำเสียง หรือท่าทาง เป็นต้น บุคคลทุกเพศทุกวัยมีความต้องการนั้นจะต่างกันไปตามวัย วุฒิภาวะ เพศ สถานภาพ บทบาท รวมถึงเวลาและสถานที่ด้วย ในเด็กทารกต้องการความเอาใจใส่จะมีมากกว่าวัยอื่น ๆ เนื่องจากเด็กยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ดังนั้น พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูจึงต้องสนองความต้องการของเด็กตลอดเวลาโดยการป้อนนม ป้อนอาหาร เปลี่ยนผ้าอ้อม อาบน้ำทาแป้ง โอบอุ้มประคับประคอง กอดรัดหรือแม้แต่การพูดคุยหยอกล้อ เป็นต้น การที่พ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูแสดงออกถึงความเอาใจใส่เด็กทารกหรือลูกของตนนี้มีผลต่อสถานะเคมีอินทรีย์ในตัวเด็ก ทำให้เด็กเจริญเติบโตทั้งร่างกายและจิตใจ เด็กที่ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดูจะกลายเป็นเด็กซึมเศร้า อ่อนแอ เจริญเติบโตช้าและอาจเสียชีวิตได้ และมีงานวิจัยหลายชิ้นที่แสดงให้เห็นว่าการที่บุคคลไม่ได้รับความเอาใจใส่จากบุคคลรอบข้างเป็นเวลานาน ๆ จะส่งผลทำให้บุคคลนั้นเกิดความแปรปรวนทางอารมณ์ และจิตใจอย่างรุนแรง

ประเภทของการเอาใจใส่ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท (บัญญัติ ขย่วน, 2532, หน้า 70-73) และอารมณ์ จันทรสกุล, 2535, หน้า 181-185) ดังนี้

1. ความเอาใจใส่ทางบวก (Positive Stroke) หมายถึง การสื่อสารทั้งจากคำพูดและการกระทำที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความรู้สึกพอใจ ดีใจ ภูมิใจ และยอมรับนับถือตนเอง บุคคลจะรู้สึกตนเองมีคุณค่าและมีสุขภาพจิตดีขึ้น ต้องการการยอมรับและการเอาใจใส่ทางบวก การเอาใจใส่ทางบวกจะเริ่มในสภาพของการสื่อสารสัมพันธ์ที่ผิวเผิน เช่น “สวัสดีค่ะ ไปไหนมาคะ” ไปจนถึงการสื่อสารสัมพันธ์ใกล้ชิด คือ ไว้วางใจระบายความรู้สึกที่แท้จริงออกมาอย่างเปิดเผย บุคคลจะพัฒนาความรู้สึก “I’m OK-You’re OK” ขึ้นได้ เนื่องจากการได้รับการเอาใจใส่ทางบวก ทำให้บุคคลรู้สึกตนเองมีคุณค่า ชีวิตมีความหมาย รู้สึกเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ทางด้านดีไปสู่บุคคลอื่นด้วยการยอมรับ และการเอาใจใส่ทางบวกมักจะมีลักษณะการติดต่อสัมพันธ์ที่รับกัน (Complementary Transaction) ไม่มีการเล่นเกม ไม่แสดงออกมากเกินไปจนความจำเป็น การแสดงออกจะเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ การยอมรับและการเอาใจใส่ทางบวกแสดงออกได้ในลักษณะของการยกย่องชมเชยเกี่ยวกับความสามารถของบุคคล เช่น “คุณพิมพ์ดีดได้เร็วยังกับมืออาชีพ” “คุณจัดบ้านได้น่าอยู่มาก” ฯลฯ หรือการเอาใจใส่ทางบวกแสดงออกโดยการให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับตัวบุคคล เช่น “ทุกครั้งที่ดิฉันไม่สบายใจ คุณได้ให้เวลารับฟังและปลอบโยนเสมอมา ดิฉันซาบซึ้งในน้ำใจของคุณมาก” ความเอาใจใส่ทางบวกสามารถแบ่งย่อยออกได้ 2 ชนิด คือ

1.1 ความเอาใจใส่ทางบวกอย่างมีเงื่อนไข (Unconditional Positive Stroke) หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงความปรารถนาดีต่อบุคคลอื่นด้วยความจริงใจ ไม่ได้หวังผลตอบแทนและไม่มีเงื่อนไขว่าบุคคลนั้นจะต้องเป็นอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น พ่อแม่ที่รักลูกของตนถึงแม้จะพิกุล พิกาก็ตาม คำพูดที่แสดงถึงความเอาใจใส่ทางบวกอย่างไม่มีเงื่อนไข เช่น “แม่รักลูก เป็นห่วงลูก

นะจ๊ะ” เป็นการยอมรับ และการเอาใจใส่ทางบวกที่ทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณมีความหมายในฐานะที่เป็นตัวของตัวเอง ช่วยให้คุณรู้สึกเชื่อมั่นในตัวเอง และมีทัศนคติต่อโลกภายนอกและบุคคลอื่นในแง่บวก การยอมรับและการเอาใจใส่ในแง่บวกอย่างปราศจากเงื่อนไขนี้ ในวันเด็กเป็นสิ่งที่จำเป็นและมีอิทธิพลมาก ช่วยให้เด็กพัฒนาความรู้สึก “I’m OK-You’re OK” ขึ้น รู้จักรักและยอมรับบุคคลอื่นอย่างจริงใจโดยไม่พิจารณาองค์ประกอบอื่น ๆ เช่น รูปร่าง หน้าตา ตำแหน่งฐานะเศรษฐกิจ ฯลฯ

1.2 ความเอาใจใส่ทางบวกอย่างมีเงื่อนไข (Conditional Positive Stroke) หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงการยอมรับบุคคลอื่นโดยขึ้นอยู่กับเงื่อนไข หรือผลประโยชน์บางอย่าง เช่น พ่อแม่บางคนจะชมว่าลูกเป็นเด็กดีต่อเมื่อลูกช่วยทำงานบ้าน ตัวอย่างคำพูด “ถ้าลูกสอบได้ที่หนึ่ง พ่อจะซื้อนาฬิกาให้” ซึ่งเป็นการยอมรับและเอาใจใส่ทางบวกโดยมีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับการกระทำหรือคุณสมบัติของบุคคล ในสังคมบุคคลที่มีตำแหน่งหน้าที่การงานสูงหรือบุคคลที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดี มักจะได้รับการยอมรับและการเอาใจใส่ทางบวกจากบุคคลอื่น ๆ มาก เป็นการยอมรับในแง่ของคุณสมบัติหรือองค์ประกอบของบุคคล ไม่ใช่ในตัวบุคคล ในสภาพของโรงเรียน นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงก็มักได้รับคำชมเชยและการเอาใจใส่จากครูและเพื่อนมาก เป็นการยอมรับในความสำเร็จของเขา การยอมรับทางบวกอย่างมีเงื่อนไข จึงเสมือนการยอมรับภายหลัง

เด็กที่ได้รับการเอาใจใส่ทางบวกอย่างไม่มีเงื่อนไขบ่อยครั้งเกินไปอาจจะทำให้เขามองไม่เห็นจุดบกพร่องของตน ไม่กล้าเผชิญความจริง ไม่พยายามพัฒนาหรือปรับปรุงตนเอง ส่วนเด็กที่ได้รับความเอาใจใส่ทางบวกอย่างมีเงื่อนไขบ่อยครั้งเกินไป เมื่อโตขึ้นจะกลายเป็นคนที่ทำอะไรแล้วจะต้องหวังผลประโยชน์ที่ตนจะได้รับขาดความจริงใจในการคบหาสมาคมกับผู้อื่น แต่ข้อเสียของการเอาใจใส่ทางบวกเหล่านั้นนับว่าเป็นเรื่องเล็กน้อยเมื่อเทียบกับส่วนที่ดีที่บุคคลได้รับ

2. การเอาใจใส่ทางลบ (Negative Stroke) หมายถึง การสื่อสารทั้งจากคำพูดและการกระทำที่ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งเกิดความรู้สึกไม่พึงพอใจเสียใจ สะเทือนใจ โกรธแค้น เจ็บปวด การสื่อสารแบบนี้แสดงออกด้วยการพูดตำหนิตติเตียน วิพากษ์วิจารณ์ คำทอ มองด้วยสายตาเหยียดหยาม น้ำเสียงค่อนข้างดุด่า ทำปากเบะ จมูกย่น อารมณ์รุนแรงขนาดทำร้ายร่างกายก็ทำได้ ซึ่งเป็นการยอมรับที่ก่อให้เกิดผลเสียทางด้านสุขภาพจิต ทำให้บุคคลรู้สึกว่าคุณ “I’m not OK” ขาดความมั่นใจในตนเอง ไม่มีความสามารถเพียงพอ แต่การยอมรับและการเอาใจใส่ทางลบก็ยังดีกว่าการไม่ได้รับการเอาใจใส่ใด ๆ บุคคลทุกคนต้องการการยอมรับและการเอาใจใส่ ถ้าเขาไม่ได้รับการเอาใจใส่ทางบวกเพียงพอ เขาก็จะพยายามแสวงหาการเอาใจใส่ทางลบ เพื่อเรียกร้องความสนใจ บุคคลที่เติบโตขึ้นมาโดยได้รับประสบการณ์ของการเอาใจใส่ทางลบ คือ การลงโทษ ว่า

กล่าวคำหนี คอยจับผิด บุคคลประเภทนี้จะมี “เทป” ที่คอยบอกตนเองว่า “I’m not OK” และเมื่อเขาต้องการยอมรับและการเอาใจใส่จากบุคคลอื่น เขาก็จะแสวงหาโดยการแสดงพฤติกรรมทางลบ เพราะการเอาใจใส่ที่เขาได้รับจนเคยชิน และเชื่อว่าเหมาะสมกับตนเอง คือ การเอาใจใส่ทางลบ และแม้คนอื่นจะให้การเอาใจใส่ทางบวกต่อเขา เขาก็จะไม่เชื่อว่าเป็นไปด้วยความจริงใจ เนื่องจากเขาไม่เชื่อว่า ตัวเขามีคุณค่าทางบวกที่น่าสนใจ ความเอาใจใส่ทางลบสามารถแบ่งย่อยได้ 2 ชนิดคือ

2.1 ความเอาใจใส่ทางลบแบบมีเงื่อนไข (Conditional Negative Stroke) หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงความไม่พอใจของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่นตามเงื่อนไขหรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น พ่อแม่ดุลูกที่ทำแก้วน้ำแตก เจ้านายตำหนิลูกน้องเมื่อลูกน้องทำงานผิดพลาดหรือไม่ตั้งใจทำงาน ซึ่งเป็นการยอมรับและการเอาใจใส่ทางลบโดยมีเงื่อนไขขึ้นอยู่กับกระทำความหรือคุณสมบัติของบุคคล การยอมรับทางลบชนิดนี้ ยังถือได้ว่าไม่ใช่ประเภทที่รุนแรงนัก เพราะเมื่อบุคคลเปลี่ยนแปลงการกระทำของตนเองหรือเมื่อทำผิด แก้ไขให้ถูกต้อง ก็ย่อมได้รับการยอมรับทางบวกตามมา

2.2 ความเอาใจใส่ทางลบแบบไม่มีเงื่อนไข (Unconditional Negative Stroke) หมายถึง การที่บุคคลแสดงออกถึงความไม่พอใจของตนเองที่มีต่อบุคคลอื่นทุกเงื่อนไขหรือทุกสภาพการณ์ที่เกิดขึ้น เช่น แม่เลี้ยงเกลียดลูกเลี้ยงถึงแม้ลูกเลี้ยงจะทำดีแค่ไหนก็ตาม เจ้านายที่มีอคติกับ

ลูกน้องจะดำเนินคดีตลอดเวลาไม่ว่าลูกน้องจะทำถูกหรือทำผิด ตัวอย่างคำพูด “ผมเกลียดคนอย่างคุณให้ตายสิ” ซึ่งเป็นการยอมรับทางลบเกี่ยวกับตัวบุคคล การยอมรับทางลบอย่างปราศจากเงื่อนไขเป็นการสื่อสารสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดผลทางลบอย่างรุนแรง

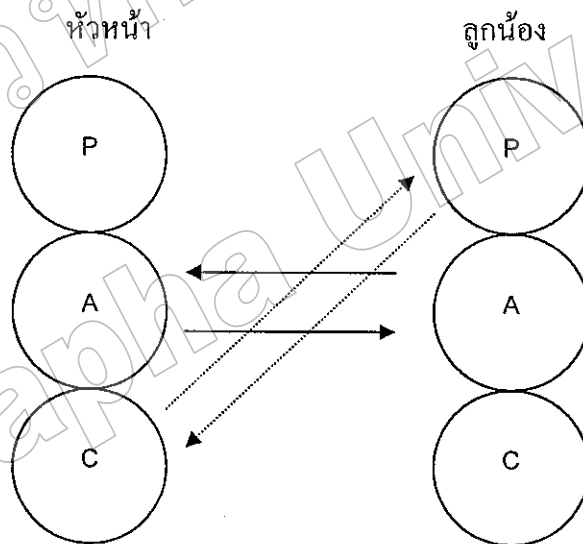
3. การเอาใจใส่แบบคละ (Mixed Stroke) เป็นการสื่อสารสัมพันธ์ที่แสดงให้เห็นถึงการเอาใจใส่ทั้งทางบวกและลบปนกัน เนื่องจากบุคคลหลักเลี้ยงที่จะใช้การเอาใจใส่ทางลบไปตรง ๆ อย่างเดียว เพราะทราบว่าสังคมไม่ยอมรับ จึงเลี้ยงโดยการใช้อยู่แบบคละ ข้อสังเกตของการยอมรับแบบคละ คือแนวโน้มผู้ใช้มักมีทัศนคติทางลบอยู่ เช่น “คุณเอนก งานนี้เป็นฝีมือคุณหรือ เก่งนี้ ผมแทบไม่เชื่อเลยว่า你会ทำได้ขนาดนี้”

การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Transactional Analysis)

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2531, หน้า 104-105) กล่าวว่า การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นวิธีการที่อธิบายถึงการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลหนึ่งกับอีกบุคคลหนึ่ง โดยบุคคลหนึ่งจะแสดงออกทางวาจา ซึ่งวาจาหรือท่าทางนั้นจะส่งมาจากภาวะตัวตนของบุคคลหนึ่งเพื่อสื่อ

ไปยังภาวะตัวตนของอีกบุคคลหนึ่ง สำหรับการติดต่อสัมพันธ์นี้ สามารถอธิบายได้ในรูปของสิ่งเร้าและการตอบสนอง เช่นบุคคลหนึ่งจะสื่อสัมพันธ์จากภาวะความเป็นผู้ใหญ่ของตนไปยังภาวะความเป็นผู้ใหญ่ของอีกบุคคลหนึ่ง หรือจากภาวะความเป็นเด็กของบุคคลหนึ่ง ส่งไปยังภาวะความเป็นผู้ใหญ่ของอีกบุคคลหนึ่ง เป็นต้น

ธีระ ประพตกิจ (2531, หน้า 387) กล่าวว่า การปฏิสัมพันธ์ทางสังคมเกิดขึ้นเมื่อบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาพบกัน ดังนั้น ถ้าบุคคล 2 คนคุยกันจึงหมายความว่าภาวะตัวตนปะทะสัมพันธ์กันถึง 6 ภาวะ คือ คนละ 3 ลักษณะ ในการสื่อสารที่มีสิ่งเร้าและการตอบสนองระหว่างบุคคลที่มีภาวะตัวตนคนละ 3 ลักษณะ ในการสื่อสารหรือปฏิสัมพันธ์ ดังกล่าว จะมีระดับเกิดขึ้น 2 ระดับ คือระดับสังคม (Social Level) และระดับจิตวิทยา (Psychological Level) ในระดับสังคมเป็นการปฏิสัมพันธ์ของความรู้สึกรู้สึกหรือสิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่ในจิตใจ ลักษณะการปฏิสัมพันธ์ 2 ระดับสามารถแสดงให้เห็นภาพได้ โดยให้ลูกศรเส้นทึบแทนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสังคม เส้นไขว้ปลาแทนการปฏิสัมพันธ์ระดับจิตวิทยา ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 แสดงสัญลักษณ์การติดต่อสัมพันธ์ระดับสังคมและระดับจิตใจ

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2531, หน้า 104-105) กล่าวว่า การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การติดต่อสัมพันธ์อย่างง่าย (Simple Transaction) เป็นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน จากภาวะตัวตนของบุคคลหนึ่งไปสู่ภาวะตัวตนของอีกบุคคลหนึ่ง แบ่งเป็น 2 รูปแบบ คือ

- 1.1 การติดต่อสัมพันธ์ที่รับกัน (Complementary Transaction)

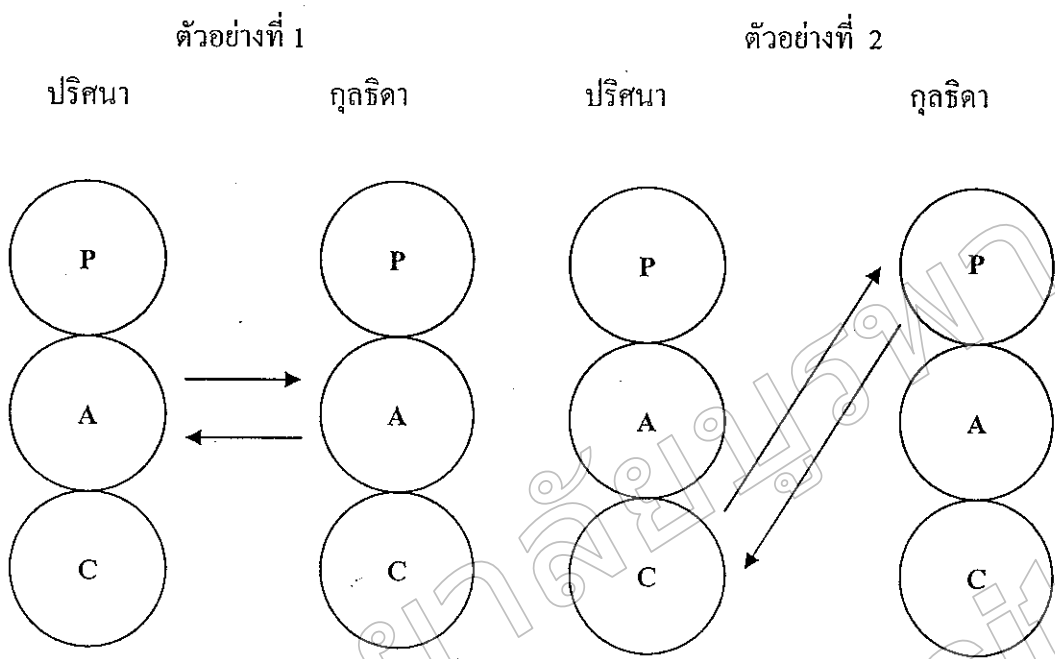
1.2 การติดต่อสัมพันธ์ที่สวนทางกัน (Crossed Transaction)

2. การติดต่อสัมพันธ์ที่แฝงความต้องการที่แท้จริง (Ulterior Transaction) เป็นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยผู้สื่อใช้วาจา หรือมีพฤติกรรมอย่างหนึ่งแต่ความมุ่งหมายที่แท้จริงของบุคคลนั้น ต้องตีความจากความหมายที่แฝงไว้ แต่ไม่ได้แสดงออกมา เพราะผู้สื่อทราบดีว่าวาจาหรือพฤติกรรม ที่เขาแสดงออกมาเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับ แต่พฤติกรรมที่เขาซ่อนไว้เป็นความต้องการที่แท้จริงของเขาที่แสวงหา

หลุย จาปาเทศ (2533, หน้า 109-111) กล่าวว่า การสื่อสารมี 3 แบบคือ การสื่อสารที่สอดคล้องกัน (Complementary Transaction) การสื่อสารที่ขัดแย้งกัน (Crossed Transaction) และการสื่อสารที่มีความซับซ้อนแอบแฝง หรือซ่อนเร้น (Ulterior Transaction)

เจียรนัย ทรงชัยกุล (2533, หน้า 81-84) ได้กล่าวถึง รูปแบบของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลทั้งที่ใช้คำพูดและอากัปกิริยาท่าทางในการติดต่อสัมพันธ์กันนั้น แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบคือ สัมพันธภาพแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย (Complementary Transaction) สัมพันธภาพแบบขัดแย้ง (Crossed Transaction) และ สัมพันธภาพที่เคลือบแฝง (Ulterior Transaction)

รูปแบบที่ 1 สัมพันธภาพแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย (Complementary Transaction) เป็นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างกันฉันมิตร มีลักษณะถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันและดำเนินไปอย่างราบรื่นปราศจากข้อขัดแย้ง เพราะผู้มาติดต่อได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ สัมพันธภาพระหว่างบุคคลทั้งสองจึงเป็นไปในทางบวก เช่น มิตรไมตรีที่ดีต่อกันไว้วางใจและเข้าใจกัน ดังนั้นสัมพันธภาพระหว่างทั้งสองฝ่ายก็จะดำเนินต่อไปได้เรื่อย ๆ อย่างราบรื่น ถ้าวิเคราะห์จากทิศทางของการสื่อสาร ลูกศรจะไม่พันกัน ลูกศรจะขนานกันดังแสดงในภาพประกอบ 4

ภาพที่ 4 ตัวอย่างคำสนทนา ลักษณะการติดต่อสัมพันธ์แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัย

ตัวอย่างที่ 1

ปริศนา : ฉันใช้เวลาดูหนังสือวิชาเศรษฐศาสตร์อยู่ 3 วัน แล้วเธอล่ะกุลธิดา (A)

กุลธิดา : ฉันไม่ได้อ่านวิชานี้เลย (A)

จากตัวอย่างที่ 1 แสดงให้เห็นว่าทั้งปริศนาและกุลธิดา ติดต่อสัมพันธ์กัน โดยทั้งสองฝ่าย ใช้ภาวะตัวตนแบบเดียวกัน คือแบบผู้ใหญ่ (A)

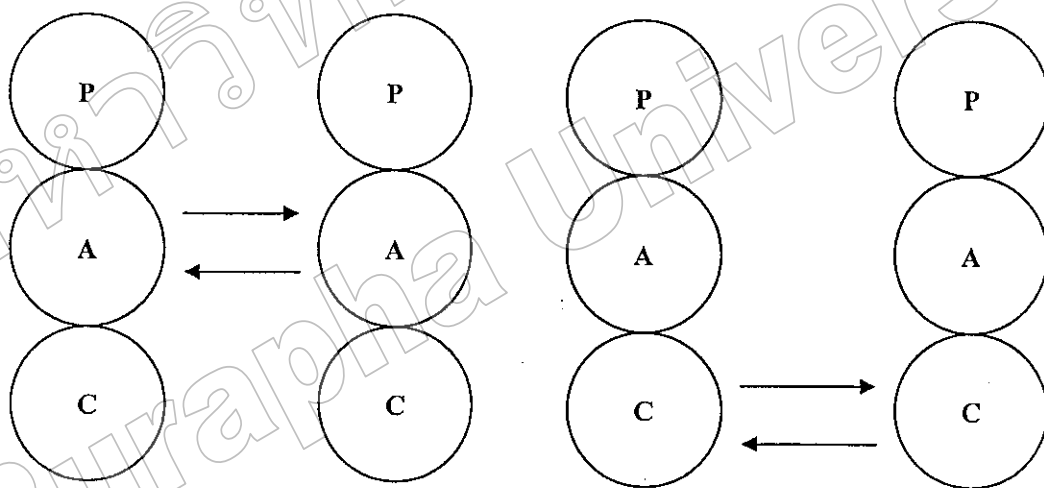
ตัวอย่างที่ 2

ปริศนา : เบื้องลับ. ฉันไม่อยากดูหนังสือเลขช่วงนี้ (C)

กฤติกา : อดทนอีกนิดเถอะน่า พอสอบเสร็จแล้วจะพาไปเที่ยว (P)

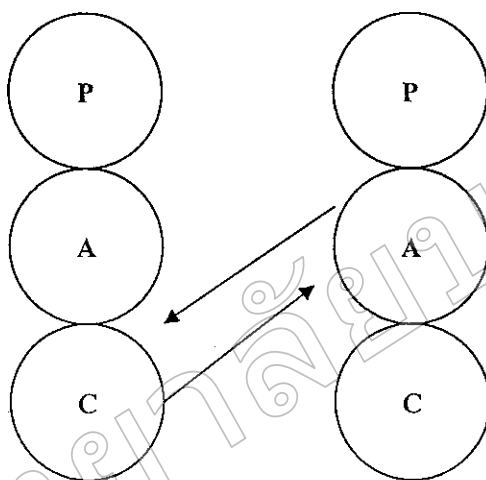
จากตัวอย่างที่ 2 แสดงให้เห็นว่าปริศนาและกฤติกา ติดต่อสัมพันธ์กันโดยที่แต่ละฝ่ายใช้ภาวะตัวตนแบบต่างกัน กล่าวคือ ปริศนาใช้บุคลิกภาพแบบเด็กตามธรรมชาติ (NC) ในการติดต่อสัมพันธ์กับกฤติกา ในขณะที่กฤติกาใช้บุคลิกภาพแบบพ่อแม่ที่ทะนุถนอม (NP) ในการโต้ตอบกับปริศนา

เนื่องจากสัมพันธ์ภาพแบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยนี้ มีทิศทางติดต่อกันระหว่างบุคคลเป็นลักษณะคู่ขนานกัน ดังนั้นจึงมีชื่อเรียกว่า สัมพันธภาพแบบคู่ขนาน (Parallel Transaction) สัมพันธภาพแบบคู่ขนานเกิดขึ้นได้ในการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งทั้งสองฝ่ายใช้ภาวะตัวตนแบบเดียวกัน แสดงดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 แสดงการติดต่อสัมพันธ์แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยกัน(แบบคู่ขนาน) ทั้งสองฝ่ายใช้ภาวะตัวตนแบบเดียวกัน

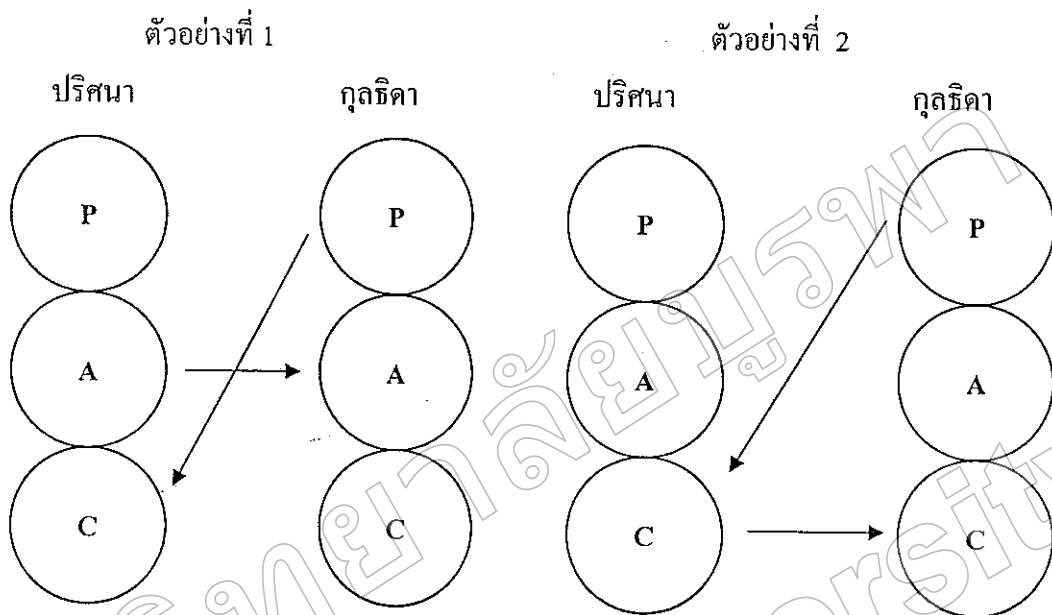
นอกจากนี้ สัมพันธภาพแบบคู่ขนานยังเกิดขึ้นได้ในการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งทั้งสองฝ่ายใช้
ภาวะตัวตนต่างแบบกัน ดังภาพที่ 6

ภาพที่ 6 แสดงการติดต่อสัมพันธ์แบบถ้อยที่ถ้อยอาศัยกันทั้งสองฝ่ายใช้ภาวะ
ตัวตนต่างกัน

รูปแบบที่ 2 สัมพันธภาพแบบขัดแย้งกัน (Crossed Transaction) เป็นการติดต่อ
สัมพันธ์ระหว่างบุคคลซึ่งฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับการตอบสนองตามที่คาดหวังไว้จึงทำให้เกิดสัมพันธ
ภาพในเชิงลบ เช่น มีข้อขัดแย้งกัน ไม่ร่วมมือกัน หรือเกิดความเข้าใจผิดกัน ดังนั้นเมื่อมีสัมพันธ
ภาพแบบขัดแย้งกันเกิดขึ้น มักจะทำให้การติดต่อสัมพันธ์หยุดชะงัก หรือดำเนินต่อไปอีกเพียงช่วง
สั้น ๆ เท่านั้น

การติดต่อสัมพันธ์แบบขัดแย้งกัน มีหลายลักษณะ ดังภาพที่ 7

ภาพที่ 7 แสดงการติดต่อสัมพันธ์แบบขัดแย้งกัน

ตัวอย่างที่ 1

ปรีศนา : วันศุกร์หน้าหลังจากสอบเสร็จแล้ว เราไปเที่ยวด้วยกันนะ

กุลธิดา : เธอไม่ควรมานึกถึงเรื่องเที่ยวในขณะนี้ แต่น่าจะเตรียมตัวสอบเสียก่อน

จากตัวอย่างที่ 1 จะเห็นได้ว่าทิศทางซึ่งแสดงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างปรีศนาและกุลธิดา มีลักษณะที่ตรงข้ามกัน ซึ่งมักจะทำให้การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองฝ่ายดำเนินไปอย่างไม่ราบรื่น

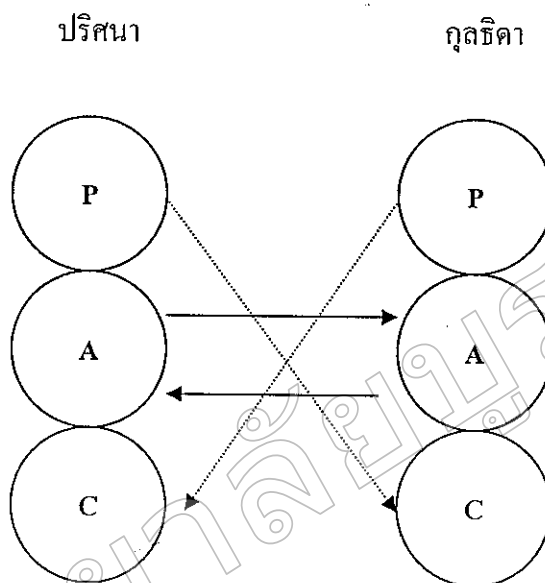
ตัวอย่างที่ 2

ปรีศนา : ไปเที่ยวกันเถอะ กุลธิดา

กุลธิดา : เป็นความคิดที่ไม่เหมาะสมเลยนะ เธอต้องเตรียมตัวสอบในสัปดาห์หน้า จำได้ไหม

จากตัวอย่างที่ 2 ทิศทาง (ลูกศร) ไม่ได้ตัดข้ามกันแต่เป็นการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลฝ่ายหนึ่งไม่ได้รับตอบสนองตามที่คาดหวังไว้ จึงเป็นลักษณะคล้าย ๆ กับ “ถามอย่างตอบอย่าง” หรือ “วาทะขัดแย้งกับท่าทาง” สัมพันธภาพแบบเคลือบแฝงนั้น จำเป็นต้องใช้ยู่บังในสังคม เพราะมีความต้องการที่แท้จริงหลายลักษณะที่บุคคลไม่สามารถนำมาเปิดเผย หรือพูดกัน

อย่างตรงไปตรงมาได้ ทั้งนี้เพื่อรักษามารยาทอย่างไรก็ตาม การติดต่อสัมพันธ์แบบเคลือบแฝง จะนำไปสู่ความรู้สึกที่ไม่จริงใจต่อกันหรือไม่ไว้วางใจกันระหว่างทั้งสองฝ่าย แสดงได้ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 8 แสดงการติดต่อสัมพันธ์แบบเคลื่อนที่

การติดต่อสัมพันธ์ซึ่งมีสิ่งที่เลื้อยแฝงอยู่ในจิตใจ แสดงให้เห็นภาพได้โดยถูกสรุปประ
(.....➡) จากภาพอธิบายเป็นบทสนทนาได้ดังนี้

ปริตนา : ดีใจด้วยนะ กุลธิดาที่เธอสอบผ่านหมดทุกวิชา

(โห่ ลอกเพื่อนตลอด ถึงได้สอบผ่าน)

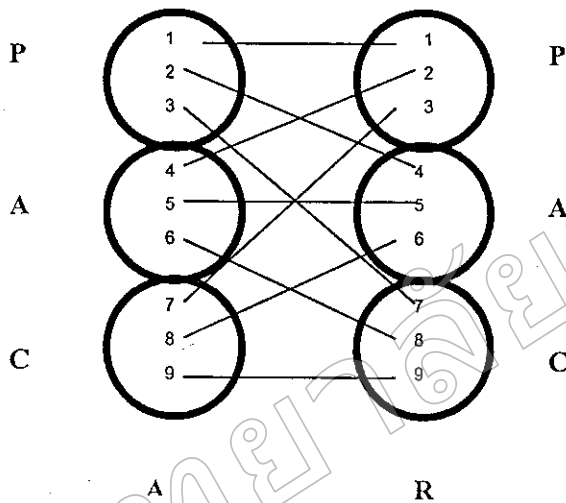
กฤติศา : ขอบใจมาก ประิสนา

(ก็พูดไปอย่างนั้นเอง คงอิจฉานะซี)

ตามแนวคิดจากทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การติดต่อสัมพันธ์จะประสบผลสำเร็จได้ถ้าหากบุคคลรู้ถึงภาวะตัวตนของตนเอง และรู้ว่าผู้ที่มาติดต่อด้วยมีภาวะตัวตนแบบใด แล้วพยายามปรับตัวเข้าหากัน เพื่อให้เกิดการติดต่อสัมพันธ์แบบคล้อยตามกันไม่ขัดแย้งกัน หรือถ้อยทีถ้อยอาศัยก็จะทำให้การติดต่อสัมพันธ์เป็นไปในแง่ที่ดี เกิดความพึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

การวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพ (Analysis of Relationship)

เบิร์น (Berne,1966) การวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล 2 คน แสดงจาก
แผนภาพสัมพันธ์ภาพ (Relationship Diagram) แสดงได้ดังภาพที่ 9

ภาพที่ 9 แสดงแผนภาพสัมพันธ์ภาพ

แผนภาพสัมพันธ์ภาพแสดงทิศทางของสัมพันธ์ภาพที่เป็นไปได้ 9 ทิศทางด้วยกัน

ระหว่างผู้กระทำ (Agent) และผู้ตอบสนอง (Respondent) เป็นการติดต่อสัมพันธ์ที่รับกัน

(Complementary Transactions) โดยใช้ภาวะตัวตนที่เท่ากัน คือ (1-1), (5-5), (9-9) และแสดงการติดต่อสัมพันธ์ที่รับกันแต่ใช้ภาวะตัวตนที่แตกต่างกัน คือ (2-4) (4-2), (3-7) (7-3) และ (6-8) (8-6) เมื่อพิจารณาจากแผนภาพสัมพันธ์ภาพในทิศทาง (3-7) (7-3) แสดงถึงการติดต่อสัมพันธ์ระหว่าง 2 คน โดยทิศทาง (7-3) นั้นเป็นผลมาจากการเล่นเกมฉันทะมีอำนาจ (Uproar) ทางเลือกที่ดีกว่าคือการติดต่อสัมพันธ์ในทิศทาง (5-5) ซึ่งจะทำให้บุคคลมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน โดยปกติการติดต่อสัมพันธ์แบบรับกัน (Complementary Transactions) จะถูกรบกวนโดยง่ายจากการติดต่อสัมพันธ์แบบขัดแย้งกัน (Cross Transactions)

การวิเคราะห์เกมทางจิตวิทยา (Games Analysis) เบิร์น (Burne, 1964 อ้างถึงใน ปริญญ์ ปรายณานุพร, 2536, หน้า 67) ได้ให้ความหมายของเกมจิตวิทยาว่า เป็นการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งเกิดจากการกระทำที่ซ้ำ ๆ หรือบ่อย ๆ และมองดูผิวเผินว่าเป็นการกระทำที่ถูกต้องสมเหตุสมผล ทว่าซ่อนเร้นไว้ด้วยแรงกระตุ้นบางอย่างภายใน ทั้งนี้เพื่อให้ความสัมพันธ์นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายตามที่บุคคลได้วางแผนและคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าเป็นอย่างดี

อาภา จันทรสกุล (2535, หน้า 151-125) กล่าวว่า เกมทางจิตวิทยาเป็นสิ่งที่เล่นกันโดยไม่รู้ตัว ในการเล่นเกมจะมีคนเล่นอย่างน้อย 2 คนขึ้นไป และมีลักษณะพื้นฐานดังนี้คือ เมื่อพิจารณาอย่างผิวเผินการสื่อสารสัมพันธ์จะเป็นไปในแบบที่ไม่ขัดแย้งกัน เพราะเป็นการสื่อสารสัมพันธ์ที่สังคมยอมรับ จากการวิเคราะห์จะพบว่า การสื่อสารที่แท้จริงเป็นแบบที่มีนับเลือนแฝง ซึ่งเป็นความต้องการที่แท้จริงที่ซ่อนเร้นอยู่ และมีผลทางลบ เพราะการเล่นเกมนั้นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงที่จะเป็นความรู้สึกสะใจ ความรู้สึกชนะ ความรู้สึกที่ถูกต้อง ความรู้สึกสมน้ำหน้าตัวเอง ฯลฯ เกมเป็นสิ่งที่เล่นกันซ้ำ ๆ ซาก ๆ ถ้าสังเกตจะเห็นว่า ผู้เล่นเกมมักใช้คำพูด กิริยา ซ้ำ ๆ ซาก ๆ เปลี่ยนไปแล้ว แต่สถานการณ์หรือบุคคลที่เกี่ยวข้อง ผู้เล่นเกมเพื่อต้องการให้ความรู้สึกซ่อนเร้นที่มีอยู่ ได้รับการยอมรับตอบสนอง จึงทำซ้ำ ๆ ในชีวิตประจำวันเราจะพบว่า บุคคลเล่นเกมทางจิตวิทยาด้วยระดับความรุนแรงต่างกันตามกาลเทศะ เกมบางอย่างเล่นเพื่อความสนุกสนาน น่าน่าเวลา แก้เบื่อ เช่น เล่นหูล่นตาของหนุ่มสาว แต่เกมบางอย่างมีความรุนแรงมากอาจจบลงโดยการฆ่าตัวเอง การเข้าโรงพยาบาล เพราะในระหว่างการเล่นเกมจะมีการกระทำ หรือพูดจาโต้ตอบไปมา และบางคนใช้เวลาเล่นเกมที่ยาวนานกว่าเกมจะยุติลง ซึ่งทำให้ได้รับการเอาใจใส่เป็นอย่างมาก แต่ความเอาใจใส่ที่ได้นี้ค่อนข้างเป็นไปในทางลบ เนื่องจากความรู้สึกของผู้เล่นจะเต็มไปด้วยอารมณ์โกรธ ไม่จริงใจ และไม่มีควมไว้วางใจกัน

ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2531, หน้า 106) กล่าวว่า เกมเป็นรูปแบบของการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นการติดต่อสัมพันธ์แบบผิวเผิน และเป็นกิจกรรมทางสังคมที่ให้โอกาสคนได้พบปะสังสรรค์ ได้เล่นตามบทบาทที่ตนเองต้องการจะแสดง เกมทุกชนิดไม่ว่าจะเป็นเกมหมากรุกที่เล่นเพื่อความสนุกสนาน หรือเพื่อฆ่าเวลา หรือเกมทางจิตวิทยา ต่างก็มีการเริ่มต้น มีกติกา มีสิ่งตอบแทนหรือรางวัล ในการเล่นคนเรามักจะคาดหวังที่จะได้รับสิ่งตอบแทน (Payoff) จากการเล่นเกม ซึ่งสิ่งตอบแทนจากการเล่นเกมไม่จำเป็นต้องเป็นวัตถุสิ่งของ แต่อาจเป็นความรู้สึกต่าง ๆ ที่ได้รับจากการเล่นเกม อาจจะเป็นความรู้สึกในทางบวก หรือความรู้สึกในทางลบก็ได้

การวิเคราะห์เกมทางจิตวิทยา (Game Analysis) พรพรรณราย ทรัพย์ะประภา (2537, หน้า 93-94) กล่าวว่า การดำเนินชีวิตของคนเราในปัจจุบันนี้ ส่วนหนึ่งเป็นการเล่นเกมชีวิตกัน ซึ่งส่วนมากเล่นโดยที่เขาไม่รู้ตัวและมักจะมีแนวโน้มที่จะเลือกบุคคลบางคน เช่น คู่สมรส เพื่อนและ

เพื่อนร่วมงานหรือคนอื่น ๆ ที่มีบทบาทตรงกันข้ามกับตนมาเป็นคู่กัน เกมชีวิตหรือเกมจิตวิทยา มีส่วนประกอบพื้นฐานดังนี้ มีรูปแบบการติดต่อสัมพันธ์แบบสอดคล้องกัน (ตามที่สังคมยอมรับ) เป็นเบื้องหน้ามีรูปแบบของการติดต่อสัมพันธ์แบบซ่อนเร้น (เป็นข่าวสารทางจิตวิทยา) ซ่อนอยู่ภายใต้ และมีผลลัพธ์เป็นทางลบ เป็นวัตถุประสงค์ที่แท้จริงของเกมนั้น เช่น ความรู้สึกสาแก่ใจ สมน้ำหน้า เอาชนะ แก่งแค้น หรือคำว่าตนเอง บุคคลที่มีทักษะ “I’m OK-You’re OK” นั้นจะไม่เล่นเกมกับผู้อื่น เพราะเกมชีวิตเป็นสิ่งที่ขัดขวางความสัมพันธ์ที่ตรงไปตรงมาใกล้ชิดและเปิดเผย ในระหว่างผู้เล่น แต่คนก็ยังเล่นเกมกันอยู่เพื่อให้เป็นการฆ่าเวลาเพื่อกระตุ้นความสนใจ หรือเล่นเพื่อให้มีหนทางที่จะได้รับความรัก ความเอาใจใส่ หรือเพื่อสนับสนุนบทบาทของตนเอง คือบทบาทของผู้กล่าวหา ผู้ช่วยเหลือหรือเหยื่อ เกมเปรียบเสมือนละครฉากสั้น ๆ ในละครชีวิตของแต่ละบุคคล คนเราอาจเล่นเกมด้วยระดับความรุนแรงแตกต่างกัน ตั้งแต่ระดับที่สังคมยอมรับ ไปจนถึงระดับที่มีการก่ออาชญากรรมของการฆ่าตนเอง และการฆ่าผู้อื่น

บทบาทในการเล่นเกม เบิร์น (วิญญู พูลศรี, 2535, หน้า 309-310, อ้างอิงจาก Berne, 1973) กล่าวว่า เมื่อบุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับเกม บุคคลต้องแสดงบทบาทออกมา ซึ่งอาจรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัวก็ได้ บทบาทที่สำคัญตามทักษะของทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มี 3 บทบาทดังนี้

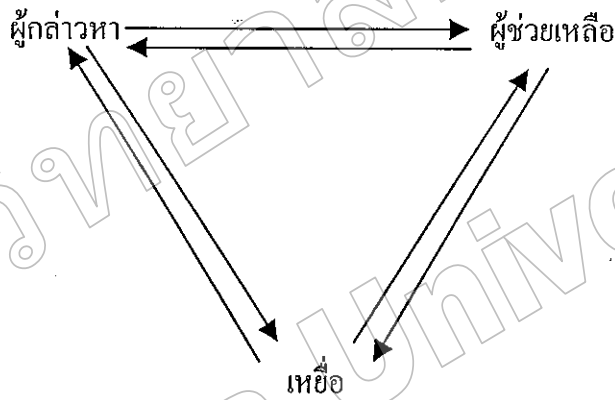
1. บทบาทของผู้กล่าวหา (Persecutor) เป็นบทบาทที่บุคคลสวมหน้ายักษ์ แสดงหน้านิวคิ้วขมวด ข่มขู่ ตะคอกกล่าวด้วยน้ำเสียงอันดัง หรือแสดงท่าทางบั่นปึง ชอบจับผิดผู้อื่น กล่าวโทษ ควบคุมความประพฤติ ควบคุมผู้อื่นให้ปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ข้อบังคับ เพื่อให้ผู้อื่นเสียหน้า อับอาย ต่ำต้อย หรือเกรงกลัว คำพูดที่ผู้กล่าวหาใช้ เช่น “คุณทำโง่ ๆ แบบนี้ได้อย่างไร” “คนอย่างคุณไม่มีความสามารถที่จะจัดการเรื่องนี้หรอก”

2. บทบาทของผู้ช่วยเหลือ (Rescuer) เป็นบทบาทที่บุคคลที่ทำที่ชอบเสนอคนให้ความช่วยเหลือ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นทำอะไรให้ผู้อื่น จะคอยยื่นมือเข้าไปให้ความช่วยเหลือกับทุกคน หรือแม้กระทั่งกับคนที่ไม่ต้องการความช่วยเหลือ หรือคนไม่ยอมช่วยตนเอง บุคคลผู้ช่วยเหลือนี้ ชอบที่จะสอดแทรกเข้าไปตัดสินใจให้ผู้อื่น และชอบประเมินความสามารถของผู้อื่นให้ต่ำกว่าที่เป็นจริง และมักจะมีความสุขซ่อนอยู่ในส่วนลึกกว่าผู้อื่นไม่สามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเองได้ หรือผู้อื่นจะเจริญเติบโตพัฒนาไปได้มากนักเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับคำแนะนำและความช่วยเหลือที่ผู้ช่วยเหลือจะมอบให้ ดังนั้นผู้ช่วยเหลือจึงชอบที่จะดึงผู้อื่นให้มาขึ้นอยู่กับตัวเอง คำพูดที่ผู้ช่วยเหลือชอบใช้ เช่น “มาฉันทำให้คุณเอง” หรือ “ถ้าฉันเป็นคนนะ ฉันจะ...” เป็นต้น

3. บทบาทของเหยื่อหรือผู้เคราะห์ร้าย (Victim) ได้แก่ บทบาทที่เป็นความสงสารตนเอง จะแสดงออกมาให้เห็นว่าทำอะไรไม่ได้ ช่วยเหลือตนเองไม่ได้ทั้ง ๆ ที่ช่วยเหลือตนเองได้

ความทุกข์ยากของตนจะเกิดขึ้นเพราะตนเองโชคร้าย หรือแสดงว่าไร้ความสามารถทั้ง ๆ ที่จริง ๆ แล้วตนเองมีความสามารถ บุคคลที่เล่นเกมบทนี้ก็เพื่อต้องการให้ผู้อื่นมาช่วยปลอบโยน หรือแสดงความเห็นใจ คำพูดที่บุคคลพวกนี้ชอบใช้ ได้แก่ “ผมทำได้ (ความจริงทำได้)” “ผมทนไม่ได้ (ความจริงทนได้)”

บทบาททั้งสามนี้ กล่าวคือ ผู้กล่าวหา (Persecutor) ผู้ช่วยเหลือ (Rescuer) และเหยื่อ (Victim) จะมีส่วนเกี่ยวข้องกัน เพราะในเกมหนึ่ง ๆ นั้นจะมีบทบาทตั้งแต่ 2 บทบาท หรือมากกว่านั้นเข้ามาเกี่ยวข้อง และผู้ที่เล่นเกมก็อาจเปลี่ยนแปลงบทบาทกลับไปกลับมาได้ ซึ่งสามารถเขียนเป็นรูปสามเหลี่ยมของเกม (Game Triangle) ดังภาพที่ 10 (พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา, 2525, หน้า 156)

ภาพที่ 10 แสดงรูปสามเหลี่ยมของเกม

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2543, หน้า 150) ได้กล่าวถึงการเล่นเกมว่า เกมแต่ละเกมที่เราเล่นกันจะต้องประกอบด้วย

1. ผู้เล่นตั้งแต่สองคนขึ้นไป
 2. ระดับของความรุนแรงในเกม ซึ่งอาจมีตั้งแต่ระดับที่สังคมยอมรับ เช่น การเล่นเกมตาะระหว่างชายหนุ่มและหญิงสาวในงานสังคม การอ้อยเหยื่อหรือการวางกับดักให้หญิงสาวเข้ามาติดกับดัก และเกมอาจรุนแรงขึ้นถึงการก่ออาชญากรรม ด้วยการข่มขู่ หรือฆ่าปิดปากก็ได้
 3. ระยะเวลาที่เล่นเกม ถ้าการเล่นเกมมีระยะยาวนาน การเอาใจใส่ (Stroke) ก็ยิ่งมาก เพราะมีการตอบโต้กันนาน
 4. ขวสารที่แอบแฝงซ่อนเร้นอยู่ซึ่งอาจทำให้บุคคลอื่นเสียหาย หรือตนเองเสียหายก็ได้
- เกมแต่ละเกมจะมีรูปแบบเฉพาะอย่าง และสามารถเล่นได้กับบุคคลต่าง ๆ ในสถานที่

ต่าง ๆ ทั้งที่เกมเป็นสิ่งที่ขัดขวางความสัมพันธ์ที่ก่อให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกันอย่างจริงจัง แต่คนเราก็มักเล่นกันอยู่เพื่อให้ได้รับความเอาใจใส่ (Stroke) หรือเพื่อกระตุ้นความสนใจ หรือเพื่อหาทางสนับสนุนความคิดของตนเองหรือผู้อื่น

เบิร์น (Berne, 1964 อ้างอิงใน อาภา จันทรสกุล, 2535, หน้า 192) ได้แบ่งระดับของเกมออกเป็น 3 ระดับ คือ

1. การเล่นเกมระดับที่ไม่รุนแรง เป็นเกมที่สังคมยอมรับและคนทั่วไปนิยมเล่นกัน (First-Degree Game) เช่น การทำปิ่นปัก แสลงอน การเล่นหูล่อกันระหว่างหนุ่มสาว การทำตัวเป็นคนเองงานเอาการไม่มีเวลาสนุกสนาน เป็นต้น

2. การเล่นเกมระดับที่มีความรุนแรงมากขึ้น เป็นการเอาชนะทำลายซึ่งกันและกัน ทำให้ผู้ที่รู้สึกว่าคุณเองเปลืองเปล่าไม่อยากอยู่ในสังคม (Second-Degree Game)

3. การเล่นเกมระดับที่รุนแรงมาก ผลลัพธ์ที่ได้อาจถึงแก่การทำลายชีวิต การเข้าโรงพยาบาลโรคจิต การติดคุก (Third-Degree Game)

เกมจะยุติได้ สิ่งสำคัญประการแรกคือ สร้างความระมัดระวังหรือการตระหนักรู้ (Awareness) ในเกมที่สร้างขึ้นมา ต่อจากนั้นสังเกตเกม กำหนดบทบาทของตนเองหลีกเลี่ยงเกมแล้วในที่สุดก็เลิกเกมนั้น รวมทั้งมีการให้และการรับการเอาใจใส่ทางบวกมาแทนที่ และจัดเวลาให้เหมาะสมในสภาพ “ที่นี่และเดี๋ยวนี้” (Here and Now)

อาภา จันทรสกุล (2535, หน้า 193-194) กล่าวว่า เกมจะยุติได้เมื่อฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยุติการคิดเบ็ดและเลิกเล่น และสำหรับผู้ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงบุคลิกภาพดำเนินชีวิต และบทบาทของตนเอง ไม่ติดอยู่กับรูปแบบชีวิตในอดีต ต้องการยุติการเล่นเกม สามารถเปลี่ยนแปลงตนเองได้โดย

1. ไม่ดูถูกตนเองและผู้อื่น มีทัศนคติต่อตนเองและผู้อื่นแบบ “I’m OK; You’re OK”
2. รู้จักการยอมรับ การเอาใจใส่ทางบวกต่อผู้อื่นอย่างจริงจัง และรู้จักการใส่ใจทางบวกที่ผู้อื่นให้อย่างเต็มใจ และรู้จักเลือกสะสมความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองและผู้อื่นจากประสบการณ์ในชีวิต
3. รู้จักใช้เวลาในชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ อย่างเหมาะสม รับผิดชอบที่จะสื่อสารกับผู้อื่นในรูปแบบของกิจกรรม และแบบใกล้ชิดจริงใจต่อกัน
4. ไม่เล่นบทชีวิตใด ๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าบทของผู้ช่วยเหลือ ผู้กล่าวหา หรือเหยื่อ ควรเป็นตัวของตัวเอง และแลกเปลี่ยนทัศนคติ ความคิดเห็นที่ตรงไปตรงมา สร้างสรรค์และจริงใจได้
5. เลิกสงสารตนเอง หรือเลิกกล่าวถึงความสามารถของตนเองจนเกินเหตุ ไม่ยกตนข่มผู้อื่น และไม่ยกย่องผู้อื่นจนเกินกว่าเหตุ ทำให้ตนเองรู้สึกดี้อย

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2543 , หน้า 150) กล่าวถึงการยุติเกมไว้ดังนี้

1. พยายามหลีกเลี่ยงการพูดต่อปากต่อคำกับบุคคลอื่น นั่นจะทำให้เกมดำเนินต่อไปไม่ได้
2. ยุติการพูดหรือคิดถึงความเก่งกล้าสามารถ หรือจุดอ่อนอย่างเกินกว่าเหตุทั้งของตนเองและผู้อื่น นั่นคือให้พยายามใช้เหตุผลในภาวะของความเป็นผู้ใหญ่ (Adult Ego State) และพยายามอยู่กับสภาวะปัจจุบัน “ที่นี่และเดี๋ยวนี้” (Here and Now)
3. รู้จักให้และรับ Positive Stroke มากกว่าที่จะให้หรือรับ Negative Stroke นั่นจะทำให้เป็นผู้ที่มีความอึดเอนมากขึ้น สุขภาพจิตก็จะดียิ่งขึ้น
4. ยุติการเล่นบทบาทผู้กล่าวหา (Persecutor) นั่นคือ งดเว้นการวิพากษ์วิจารณ์บุคคลที่เขาไม่ต้องการให้วิจารณ์
5. ยุติการเล่นบทบาทผู้ช่วยเหลือ (Rescuer) นั่นคือ งดเว้นการยื่นมือเข้าไปให้ความช่วยเหลือแก่คนที่เขาไม่ต้องการรับความช่วยเหลือ
6. ยุติการเล่นบทบาทผู้เคราะห์ร้าย หรือเหยื่อ (Victim) นั่นคือ งดเว้นการทำตนเป็นคนไร้ความสามารถต้องอยู่ภายใต้อาณัติของผู้อื่น ทั้ง ๆ ที่สามารถยืนได้ด้วยตนเอง
7. พยายามจัดเวลาทำกิจกรรมให้มากขึ้น สร้างความใกล้ชิดสนิทสนม (Intimacy) กับผู้อื่นอย่างจริงใจ และสร้างความสนุกสนานร่าเริง

ส่วนของกระบวนการกลุ่มในเรื่องของเกม สถานการณ์ภายในกลุ่มทำให้มีแนวคิดต่าง ๆ กันในการเล่นเกมน สมาชิกจะเลือกเล่นเกม และเลือกแบบของการคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมที่สามารถเอาชนะตนเองได้ พวกเขาเรียนรู้เกม จากบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มด้วยเช่นเดียวกับที่ต้องวิเคราะห์ความรับผิดชอบต่อกัน ซึ่งจะสัมพันธ์กับความรับผิดชอบต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในวัยเด็ก เมื่อสมาชิกจะเข้าใจและเมตตาต่อกันพวกเขาจะมีความเยียบคมที่จะเล่นเกมต่าง ๆ และรู้ว่าการของเกมนจะปิดกั้นปฏิกิริยาที่มนุษย์มีต่อกัน ถ้าพวกเขาตัดสินใจที่จะไว้วางใจผู้อื่นพวกเขาก็จะตัดสินใจไม่เล่นเกมอีก อย่างไรก็ตามสมาชิกจะโยงความสัมพันธ์ของเกมที่เขาเล่นในวัยเด็กกับปัจจุบัน และสิ่งในอดีตจะสัมพันธ์กับเกมที่เล่น เพื่อต้องการความเอาใจใส่ กระบวนการกลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะทำให้สมาชิกหยุดเกมด้วยความซื่อสัตย์และรับผิดชอบ ซึ่งจะเป็นโอกาสให้พวกเขามีหนทางที่จะเปลี่ยนแปลงความเอาใจใส่ด้านลบเป็นด้านบวก เรียนรู้ที่จะให้และรับความเอาใจใส่ด้านบวก

การวิเคราะห์ทศนะชีวิต (Script Analysis) เจียรนัย ทรงชัยกุล (2533, หน้า 86) กล่าวว่า ทศนะชีวิตหมายถึง เจตคติที่บุคคลมีต่อตนเองและผู้อื่นในแง่ดีหรือแย่ และผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์ (2531, หน้า 103) กล่าวว่า การเลือกทศนะชีวิต มีพื้นฐานมาจากผลของการเข้าใจ

ตนเองและสภาพแวดล้อมตั้งแต่บุคคลนั้นอยู่ในเยาว์วัย ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง การรู้จักตนเอง ความรู้สึกต่อตนเองและผู้อื่น จะสะท้อนให้เห็นได้จากการเลือกทัศนะชีวิตของแต่ละบุคคลนอกจากนี้ การเลือกทัศนะชีวิต ยังเป็นผลมาจากการอบรมสั่งสอน และวิธีบอกกล่าวที่บิดา มารดา ใช้กับบุตร-ธิดาของตน ซึ่งเกี่ยวกับลักษณะคำสั่ง วิธีการออกคำสั่ง และท่าทีของบิดามารดาที่มีต่อบุตร-ธิดาหรือเกี่ยวข้องกัน การเปิดโอกาสให้บุตรธิดามีอิสระในการเลือก การตัดสินใจ หรือให้โอกาสในการเป็นตัวของตัวเอง

รูปแบบของทัศนะชีวิตของบุคคล แบ่งได้ 4 รูปแบบ ดังนี้ (อาภา จันทรสกุล, 2535, หน้า 177-178)

1. ฉันดี เธอก็ดี (I'm OK - You're OK) เป็นทัศนะชีวิตของผู้มีสุขภาพจิตดี บุคคลที่มีทัศนะชีวิตเช่นนี้ จะรู้สึกว่าตนเองมีค่า ยอมรับและเข้าใจตนเอง ในขณะเดียวกันก็รู้สึกว่าชีวิตของผู้อื่นมีค่า ยอมรับและให้เกียรติบุคคลอื่นในฐานะมนุษย์คนหนึ่ง มีความจริงใจในการสื่อสารสัมพันธ์กับผู้อื่น เมื่อเผชิญปัญหา บุคคลที่มีทัศนะชีวิตแบบนี้จะกล้าเผชิญกับปัญหาด่าง ๆ ด้วยวิธีการสร้างสรรค์และใช้ความสามารถที่ตนเองมีอยู่อย่างเต็มที่ บุคคลที่รู้สึกว่าตนเองมีทัศนะชีวิตเช่นนี้ได้ต้องเร่งพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งบุคคลที่อบรมเลี้ยงดูเด็กจะมีอิทธิพลอย่างมากที่จะช่วยเหลือให้เด็กรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าเป็นที่ต้องการ โดยการให้ความเอาใจใส่ สนใจ
2. ฉันดี แต่เธอไม่ดี (I'm OK - You're not OK) เป็นทัศนะชีวิตของบุคคลที่รู้สึกว่าตนเองดีกว่าผู้อื่น ดูถูกเหยียดหยามว่าผู้อื่นด้อยกว่าตนเอง ไม่ไว้วางใจผู้อื่นว่ามีความสามารถ เมื่อประสบปัญหาก็มักกล่าวโทษผู้อื่น ตนเองบกพร่องเป็นทัศนะชีวิตของคนที่ชอบปฏิบัติเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง ไม่รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ยึดมั่นกับความคิดเห็นของตนเองว่าเป็นเลิศ ถ้าบุคคลที่มีทัศนะชีวิตแบบนี้มีโอกาสทำหน้าที่ในตำแหน่งสำคัญก็จะชอบที่ถูกน้องประจบสอพลอ โดยไม่คำนึงถึงสิ่งที่ควรหรือไม่ควร เนื่องจากบุคคลประเภทนี้จะชอบคำเยินยอ โดยไม่คำนึงว่าจะมาจากความจริงใจหรือไม่ เพราะมีความเชื่ออยู่แล้วว่าบุคคลอื่นไม่มีใครเก่งเท่า หรือดีเท่าตัวเขา
3. ฉันไม่ดี แต่เธอดี (I'm not OK - You're OK) เป็นทัศนะชีวิตของบุคคลที่รู้สึกว่าตนเองด้อยกว่าผู้อื่น บุคคลอื่นเก่งและโชคดีกว่าตนไปทุกด้าน พฤติกรรมของบุคคลที่รู้สึกว่า "I'm not OK - You're OK" จึงไม่กล้าแสดงออกถึงความรู้สึกที่แท้จริง เก็บกดความรู้สึกเอาไว้ ขลาดกลัวที่จะยืนยันถึงสิทธิที่ตนเองมีอยู่อย่างชอบธรรม ชอบลงโทษตนเอง มีลักษณะเป็นคนอมทุกข์ เศร้าหมอง ชอบปลีกตัวอยู่ตามลำพัง เมื่อเผชิญปัญหาก็มักใช้วิธีเลี่ยงหนี ไม่พยายามหาวิธีแก้ปัญหาที่ตนเองเผชิญ ไม่กล้าเสี่ยงที่จะทำอะไรใหม่ ๆ บุคคลที่มีทัศนะชีวิตแบบนี้ มักพัฒนาความรู้สึกว่าตนเองไม่มีค่ามาตั้งแต่เด็กเป็นตำแหน่งที่เด็กเลือก เมื่อโดนผู้ใหญ่บังคับให้ทำสิ่งต่าง ๆ ตาม ความต้องการหรือความเห็นของผู้ใหญ่ โดยไม่ให้อิสระแก่เด็ก ไม่เคยรับฟังความคิด

เห็นของเด็ก ทำให้เขารู้สึกว่าตนเองไม่มีความสามารถ ต้องพึ่งพาผู้ใหญ่อยู่เสมอ เมื่อตนเองเติบโตขึ้นมาจะมีความรู้สึกยอมตาม ไม่กล้าแสดงออก บุคคลประเภทนี้จึงพยายามแสวงหาการยอมรับ การเอาใจใส่ (Stroke) ในการสื่อสารสัมพันธ์กับบุคคลอื่น โดยการพยายามทำตัวเข้ามามีส่วนร่วมในทุก ๆ เรื่อง พยายามเอาอกเอาใจผู้อื่น ยอมรับใช้และเสียเปรียบบุคคลอื่นอยู่เสมอ บุคคลประเภทนี้อาจจะเป็นบุคคลที่มีประสิทธิภาพได้ หากอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย เช่น มีผู้นำที่ดี แต่บุคคลที่จะไม่มีความสุขในชีวิต เพราะต้องเก็บกดความรู้สึกของตนเอง ต้องทำอะไรตามความพอใจของผู้อื่น

4. ฉันไม่ดี และเธอก็ไม่ดี (I'm not OK - You're not OK) เป็นทัศนคติชีวิตของบุคคลที่รู้สึกหมดกำลังใจตายอยากในชีวิต รู้สึกชีวิตนี้ไม่มีคุณค่า หดหู่ เศร้าหมอง ปราศจากความหวังใด ๆ และรู้สึกว่าชีวิตของคนอื่นก็ไม่มีค่า ไม่มีความหมายเช่นเดียวกัน รู้สึกว่าโลกนี้โหดร้ายทารุณไม่น่าอยู่ ผู้ป่วยที่เป็นโรคประสาท โรคจิต มักมีทัศนคติแบบนี้ ถ้าความรู้สึกนี้รุนแรงมาก ก็อาจทำร้ายตนเองและผู้อื่นได้ โดยไม่รู้สึกลึกซึ้งเพราะไม่คิดว่าชีวิตมีความหวังและมีความหมายอะไรเลย เด็กที่ได้รับการทอดทิ้ง ไม่ได้รับการเอาใจใส่จากผู้เลี้ยงดู มักเลือกทัศนคติแบบนี้ เพราะเขาไม่เคยได้รับการเอาใจใส่ การแสดงความรัก หรือผูกพันใด ๆ จากพ่อแม่ ทำให้เขาพัฒนาความรู้สึก "I'm not OK" ขึ้นมา และเขาไม่รู้จักให้การเอาใจใส่ใด ๆ แก่ใครด้วย เพราะรู้สึกว่าคนอื่นโหดร้ายและไม่มีน้ำใจ มองคนในแง่ "You're not OK" ด้วย

ตามแนวความคิดเกี่ยวกับทัศนะของชีวิต สรุปได้ว่า บุคคลที่มีสุขภาพจิตดีเป็นบุคคลที่มองเห็นตนเองและบุคคลอื่นในแง่ดี สามารถยอมรับตนเองและผู้อื่นได้ตามความเป็นจริง มีความจริงใจในการสื่อสารสัมพันธ์กับผู้อื่น กล้าเผชิญและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยใช้ความสามารถของตนเองอย่างเต็มที่

การวิเคราะห์ทัศนะของชีวิตในกระบวนการกลุ่มจะช่วยอธิบายถึงภาวะตัวตน โลกนี้และสัมพันธภาพกับผู้อื่นจะพัฒนาในช่วง 5 ปีแรกของชีวิต ซึ่งจะกลายเป็นตำแหน่งชีวิตและเล่นเกมต่าง ๆ สนับสนุนตำแหน่งชีวิตนั้น ซึ่งตำแหน่งชีวิตจะอยู่ในจุดใดขึ้นกับการตัดสินใจในวัยเด็กว่าสมาชิกในกลุ่มรู้สึกอย่างไรต่อตนเอง และมีความสัมพันธ์ต่อผู้อื่นอย่างไร กระบวนการกลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล จะช่วยให้สมาชิกตระหนักรู้เห็นบทชีวิตของตนเองที่ชัดเจน และเห็นหนทางที่จะบังคับการเล่นเกมที่ไปตามทางเลือกใหม่ กระบวนการกลุ่มจะช่วยควบคุมการเล่น เกม และตัดสินใจพฤติกรรมของสมาชิกในกลุ่ม โดยสมาชิกต้องเปิดเผยประสบการณ์ในวัยเด็กที่มีผลต่อประสบการณ์ในปัจจุบัน ผู้นำกลุ่มเก็บข้อมูลจากเรื่องราวในวัยเด็ก สมาชิกในกลุ่มก็จะสามารถวิเคราะห์พวกเขาในมุมมองของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่าง

บุคคลเช่นกัน สมาชิกจะสามารถตรวจสอบความถูกต้องในการตีความของเขาจากปฏิกิริยาของผู้นำกลุ่ม และปฏิกิริยาของสมาชิกอื่น ๆ

บทบาทและหน้าที่ของผู้นำกลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พรณราย ทรัพย์ะประภา (2527) ได้สรุปว่างานของนักจิตวิทยาการให้คำปรึกษาที่คือ การช่วยเหลือผู้มาขอปรึกษาค้นพบพลังภายในตนเองที่จะเปลี่ยนแปลง ด้วยการตัดสินใจที่ถูกต้องเหมาะสมขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งตรงกันข้ามกับการดำเนินชีวิตด้วยการตัดสินใจอย่างผิดพลาดที่ได้ทำมาแล้วในวัยเด็ก

โคเรย์ (Corey, 2000, p. 350) ได้กล่าวไว้ว่า การให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะพัฒนาทางด้านอารมณ์และการตระหนักรู้โดยในประเด็น ความคิด ผู้นำกลุ่มต้องมีลักษณะเหมือนครูผู้สอนให้รู้ถึงโครงสร้างของการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล บทชีวิต และเกม การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลจะให้ความสำคัญต่อสัมพันธ์ภาพของผู้นำกลุ่มต่อสมาชิก เท่า ๆ กับความแตกต่างของผู้นำกลุ่มและสมาชิก ควบคู่กันไปในกระบวนการ ส่วนการตัดสินใจอีกครั้ง (Redecision) นั้นผู้นำกลุ่มจะต้องสร้างสรรค์และสามารถชี้แนะให้สมาชิกสามารถสำรวจตนเองว่าเกมที่พวกเขาเล่นจะทำให้พวกเขามีความรู้สึกที่ไม่ดีอย่างแท้จริง ซึ่งจะสนับสนุนการตัดสินใจอีกครั้งในการเลือกบทชีวิตในที่สุด หน้าที่อีกอย่างหนึ่งที่สำคัญคือ ผู้นำกลุ่มต้องท้าทายให้สมาชิกกลุ่มค้นหาแนวทางใหม่ ๆ ในการแก้ไข ซึ่งบทบาทของผู้นำกลุ่มเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการเปลี่ยนแปลงตนเองของสมาชิก ผู้นำกลุ่มจะมีแนวโน้มการทำงานแบบเป็นตัวของตัวเองภายในกลุ่ม จะมีการสร้างปฏิกิริยาระหว่างสมาชิกแบบง่าย ๆ และเป็นการบำบัดที่ต้องใช้ความกล้าของสมาชิกร่วมกัน ผู้นำกลุ่มต้องมีความไว และเป็นจุดศูนย์กลางของกลุ่ม ขณะเดียวกันก็ต้องทำงานร่วมกับสมาชิกไปด้วย

โดยสรุปบทบาทที่สำคัญของผู้นำกลุ่มจะต้องคอยช่วยเหลือสมาชิกให้เกิดความกระฉ่างในตนเองด้วยตนเอง ยอมรับและมีความต้องการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมนั้นด้วยตนเอง

เทคนิคการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โคเรย์ (Corey, 2000, pp. 351-353) ได้กล่าวถึง เทคนิคในการให้คำปรึกษากลุ่มตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล โดยเน้นถึงสัมพันธ์ภาพของผู้นำกลุ่มและสมาชิก รวมถึงการตัดสินใจอีกครั้งหนึ่ง (Redecision)

โครงสร้างสัมพันธ์ภาพของกลุ่ม (Contracts) การวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เป็นพื้นฐานที่สำคัญของการมีส่วนร่วมในกลุ่ม เพื่อความเข้าใจร่วมกันในการเข้ากลุ่ม ที่สำคัญและสร้างสรรค์ การมองในวัยเด็กให้เปลี่ยนไปจากเดิม ทำให้สมาชิกหาหนทางไปสู่จุดมุ่งหมายใหม่ได้ด้วยความรับผิดชอบร่วมกันของสมาชิก ในระยะต้นสมาชิกจะมีความมั่นคงสำหรับ

กิจกรรมกลุ่ม สมาชิกกลุ่มจะร่วมกันตกลงการทำงานของกลุ่มโดยที่จะร่วมกันเปลี่ยนแปลงการกระทำและประสบการณ์ เมื่อสมาชิกปฏิบัติตามนั้นจะสามารถทำให้สรุปถึงสถานการณ์นอกกลุ่มได้ การที่สมาชิกติดต่อกัน ร่วมกลุ่มกันจะเป็นการฝึกให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงตนเองได้

การตัดสินใจอีกครั้ง (Redecision) ในกระบวนการกลุ่ม การตัดสินใจอีกครั้งนั้นเป็นการเปลี่ยนภาวะตัวตนแบบเด็กที่เคยตัดสินใจในอดีตให้เป็นภาวะตัวตนแบบผู้ใหญ่ โดยใช้วิธีการกลับไปเหตุการณ์เดิมอีกครั้ง แต่ตัดสินใจใหม่โดยใช้เหตุผลและข้อมูลจริงอย่างมีพลัง เพื่อให้สมาชิกหลุดพ้นจากสิ่งที่ติดค้างในอดีต

ขั้นเริ่มต้นกระบวนการกลุ่ม เริ่มที่การติดต่อที่ดีและมั่นคง ระหว่างผู้นำกลุ่มและสมาชิก มีสัมพันธภาพที่มีคุณภาพ การมีส่วนร่วมของสมาชิกจะบ่งบอกถึงสิ่งที่พวกเขาคิด และจะบอกถึงการร้องขอที่สำคัญ ขั้นต่อไปผู้นำจะใช้คำถามเพื่อให้สมาชิกเปลี่ยนแปลงตนเอง เช่น อะไรที่คุณต้องการเปลี่ยนแปลงตนเองในวันนี้ โดยมีการเน้นย้ำการกระทำของสมาชิกที่ต้องการเปลี่ยนแปลงสิ่งนั้น

ขั้นดำเนินการกระบวนการกลุ่ม กลุ่มเริ่มสำรวจถึงต้นแบบชีวิต สิ่งที่สมาชิกเก็บเอาไว้และความรับผิดชอบต่องานนั้น เช่น ถ้าสมาชิกเก็บความโกรธเอาไว้ ผู้นำจะตั้งคำถามว่า “คุณจะทำอย่างไรกับความโกรธของคุณ” โดยเริ่มให้สมาชิกนึกถึงเหตุการณ์ในอดีตที่ทำให้โกรธ สมาชิกอื่นๆ จะถามถึงความรู้สึกโดยให้เข้าไปอยู่ในสภาพที่นั่นและเดี๋ยวนี้ (Here and Now) สมาชิกก็จะแสดงถึงความรับผิดชอบของพวกเขา และคนอื่นๆ ที่อยู่ในเหตุการณ์นั้น จนกระทั่งมาถึงการวิเคราะห์เกมว่าสนับสนุนสิ่งที่เขาเก็บเอาไว้เป็นต้นแบบชีวิต และการตัดสินใจนั้นมีพื้นฐานอะไร ต้องการความเอาใจใส่แบบใด ผู้นำกลุ่มต้องทำให้สมาชิกรับผิดชอบต่อความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมของพวกเขา โดยอาจจะใช้คำพูดที่ทำทาบ เช่น “ไม่สามารถ” “อาจจะ” “ถ้ามันไม่เป็น” “พยายาม” และคำอื่น ๆ ที่บั่นทอนพลังของสมาชิก เพื่อให้สมาชิกตระหนักรู้ ถ้าความรู้สึกไม่ดีของพวกเขาจะมีผลต่อพฤติกรรมของพวกเขา ผู้นำกลุ่มต้องหาทางให้พวกเขาหาทางเลือกใหม่ ๆ ได้ สมาชิกจะสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างรวดเร็วหลังจากที่วิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ได้ มีทักษะในการพูดถึงปัญหาในปัจจุบัน และอนาคตพวกเขาจะมีความรับผิดชอบต่อตัดสินใจในอดีต และมีพลังพอจะเปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ โดยไม่ต้องอาศัยกลุ่ม ถ้าการมีส่วนร่วมในกลุ่มสำเร็จ พวกเขาจะเปลี่ยนภาวะตัวตนจากเด็กไปสู่ความเป็นภาวะผู้ใหญ่ และจะเข้าใจถึงการเปลี่ยนแปลงในครั้งนี้

ขั้นสรุปของกระบวนการกลุ่ม การตัดสินใจอีกครั้งของสมาชิกในกลุ่ม กระบวนการนี้จะได้รับการสนับสนุนความรู้สึก และพฤติกรรมใหม่นี้จากกลุ่ม สมาชิกเล่าหาเหตุพอที่จะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ พวกเขาจะได้รับความเอาใจใส่ทั้งที่เป็นภาษาพูด และภาษาร่างกาย ส่งเสริมความ

ต้องการเอาใจใส่ที่ได้จากการตัดสินใจใหม่นี้ และยังมีการสนับสนุนพฤติกรรมนอกกลุ่มด้วย สมาชิกมีหนทางที่จะเปลี่ยนแปลงความรู้สึกความคิด และพฤติกรรม และสามารถนำไปใช้ได้ในชีวิตประจำวัน สิ่งที่ต้องคำนึงถึง คือ การเตรียมตัวรับสถานการณ์ใหม่ ๆ เมื่อออกจากกลุ่ม และช่วยกันพัฒนาให้สมาชิกรับสถานการณ์ใหม่ ๆ มากขึ้น

พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2543, หน้า 151-152) ได้กล่าวถึงเทคนิคสำคัญ ๆ การให้คำปรึกษาตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลไว้ดังนี้

1. การให้โอกาส (Permission) แก่ผู้รับคำปรึกษา พฤติกรรมบางชนิดของผู้รับคำปรึกษา (Client) หล่อหลอมมาจากการอบรมสั่งสอนแบบคาดโทษ (Injunctions) ซึ่งมาจากพ่อแม่ หรือผู้ใหญ่ ดังนั้นผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) จึงต้องพยายามให้โอกาส (Permission) แก่ผู้รับคำปรึกษา (Client) ได้มีโอกาสกระทำในสิ่งที่ถูกห้ามซึ่งไม่น่าเป็นอันตราย เช่น พ่อแม่บางคนห้ามลูกไม่ให้พูดไม่ให้ยุ่งเกี่ยว หรือแสดงความรู้สึกนึกคิดกับเพศตรงข้าม ซึ่งทำให้เด็กไม่กล้าคบกับเพศตรงข้าม และจะเกิดความระแวงไม่ไว้วางใจเพศตรงข้ามเมื่อเติบโตขึ้น หรือ การห้ามเด็กไม่ให้แสดงความคิดเห็นออกมา หรือห้ามเด็กไม่ให้สนใจในร่างกายของตนเอง เป็นต้น

2. การให้ผู้รับคำปรึกษาเกิดความรู้สึกว่าได้รับการปกป้องและได้รับกำลังใจ (Protection) เมื่อผู้รับคำปรึกษา (Client) กำลังจะหลุดพ้นจากบทบาทชีวิตเก่า ๆ ผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) จะต้องพยายามให้กำลังใจแก่ผู้รับคำปรึกษา (Client) เพื่อให้เลิกกลัวหรือเลิกกังวลใจกับคำสั่งเดิมแบบคาดโทษของพ่อแม่ (Parental Injunctions) ด้วยคำพูดที่เป็นการให้กำลังใจในการที่จะเผชิญกับเหตุการณ์ข้างหน้า เช่น “อย่าไปกลัวหรือกังวลใจเลย คุณได้ทำอย่างดีที่สุดแล้ว ขอให้เชื่อมั่นใจในตนเองต่อไป”

3. ความสามารถในการเลือกใช้เทคนิคให้เหมาะสม(Potency) ผู้ให้คำปรึกษา (Counselor) จะสามารถเลือกใช้เทคนิคอย่างเหมาะสมทั้งแก่ปัญหาและบุคลิกภาพของผู้รับคำปรึกษา (Client) การให้คำปรึกษาจึงจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. การดำเนินงาน (Operation) ประกอบด้วยเทคนิคที่มีความหมายเฉพาะด้าน ดังนี้ เช่น การซักถาม (Interrogation) การระบุพฤติกรรมและ โครงสร้างทางบุคลิกภาพให้ชัดเจน (Specification) , การโต้แย้ง (Confrontation) , การอธิบาย (Explanation) การตีความ (Interpretation) และการบอกให้ผู้รับคำปรึกษาหยุดเล่นเกม (Crystallization) เพื่อให้ได้ความเอาใจใส่ (Stroke) ที่ตนต้องการ โดยหันมาใช้วิธีอื่นที่เหมาะสมกว่า

นอกจากนี้ พงษ์พันธ์ พงษ์โสภา (2543 , หน้า 152) ยังกล่าวถึงเป้าหมายในการให้คำปรึกษาไว้ดังนี้

1. เพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเลือกใช้ Ego State แต่ละสถานะให้เหมาะสม โดยให้หลุด

พ้นจากความเลอะเลือน (Contamination) หรือถูกแทรกแซงจาก Ego State อื่น ๆ อยู่ตลอดเวลา

2. เพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาเปลี่ยน Ego State จากสถานะหนึ่งไปสู่ Ego State อีกสถานะหนึ่งได้อย่างเหมาะสม

3. เพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาใช้ Adult ego State สำหรับผู้ช่วยให้เข้าใจตนเองได้ตรงตามสภาพที่เป็นจริง และมีเหตุผลตลอดจนสามารถเป็นตัวของตัวเองอย่างเป็นธรรมชาติ (Autonomous)

4. เพื่อช่วยให้ผู้รับคำปรึกษาอยู่ในตำแหน่งชีวิตแบบ "I'm OK, You're OK"

งานวิจัยที่เกี่ยวกับทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

นฤพนธ์ สีสแตด (2541, หน้า 99) ได้ศึกษาผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนิสิตชั้นปีที่ 2 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่านิสิตมีความเชื่อมั่นในตนเองเพิ่มขึ้นหลังจากได้รับการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สยมพร เพชรประสิทธิ์ (2540, หน้า 119) ได้ศึกษาผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อพฤติกรรมที่เหมาะสมในการเผชิญความขัดแย้งระหว่างบุคคล ของนักศึกษาพยาบาลชั้นปีที่ 2 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสรีรัษฎา จังหวัดนนทบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษาที่ได้รับการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีพฤติกรรมที่เหมาะสมในการเผชิญความขัดแย้งระหว่างบุคคลด้านการแข่งขันเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และพฤติกรรมด้านการหลีกเลี่ยงลดลงอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนพฤติกรรมด้านการร่วมมือและพฤติกรรมด้านการประนีประนอมเพิ่มขึ้นอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แต่พฤติกรรมด้านการยอมให้ตกลงอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

เปรมปรี พงษ์ประสิทธิ์ (2538, หน้า 74) ได้ศึกษาผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติตนกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนวิสุทธิรังษี อำเภอท่าม่วง จังหวัดกาญจนบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีการปฏิบัติตนกับเพื่อนดีขึ้นหลังจากได้รับการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

นิสาชล พงศ์พานานูเวช (2537, หน้า 81) ได้ศึกษา ผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อการสื่อสารกับเพื่อนต่างเพศ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสายธรรมจันทร์ จังหวัดราชบุรี ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนมีการสื่อสารกับเพื่อนต่างเพศ

ดีขึ้น หลังจากได้รับการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

อจนา ศรีสุรพล (2535, หน้า 64) ได้ศึกษาผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อมนุษยสัมพันธ์ ของนักเรียนชั้นปีที่ 1 คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต กรุงเทพมหานคร ผลการศึกษาพบว่า นักศึกษามีมนุษยสัมพันธ์สูงขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

บัญญัติ ยงย่วน (2530, หน้า 74) ได้ศึกษาโดยใช้วิธีการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแบบวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อพัฒนาความสามารถในการปรับตัวทางสังคม ของนักเรียนหญิงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก ปีการศึกษา 2528 ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนที่ได้รับการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแบบวิเคราะห์การติดต่อระหว่างบุคคล มีความสามารถในการปรับตัวทางสังคมสูงกว่าก่อนได้รับคำปรึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

คลาร์ก (Clark, 1982, pp. 886 อ้างอิงถึงใน เปรมปรี พงษ์ประสิทธิ์, 2538, หน้า 41) ได้ศึกษาผลของการฝึกการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีการต่อการพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคลของผู้บริหารโรงเรียนในมลรัฐหลุยเซียน่า สหรัฐอเมริกา โดยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มทดลองจำนวน 50 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 50 คน กลุ่มควบคุมจำนวน 50 คน กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มจะได้รับการทดสอบก่อนและหลังการทดลองโดยใช้แบบสำรวจการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal Communication Inventory หรือ ICI) ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลได้คะแนนการสื่อสารระหว่างบุคคลสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อัลวูด (Alwood, 1981, pp. 4975 อ้างอิงใน สุทธิพงษ์ ทองยิ่ง, 2527, หน้า 33) ศึกษาผลของการให้คำปรึกษาเป็นกลุ่มแบบวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่มีต่อการพัฒนาการควบคุมตนเองอัตมโนทัศน์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และความสนใจในการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาปีห้าในเขตเมือง ซึ่งเป็นนักเรียนเข้าใหม่ และสอบไม่ผ่านอย่างน้อย 3 วิชา ของภาคเรียนที่ 1 กลุ่มที่ได้รับการให้คำปรึกษาแบบการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สามารถพัฒนาการควบคุมตนเอง อัตมโนทัศน์และมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและความสนใจในการเรียนเพิ่มขึ้น

วูดวาร์ด (Woodward, 1975, p. 5045 อ้างอิงใน ลักษณารักษ์ วิงวอน, 2542, หน้า 46) การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ที่มีต่อการพัฒนาการปรับปรุงตัวทางสังคม อัตมโนทัศน์ (Self-concept) และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้น 6 ที่มีระดับสติปัญญาต่างกัน โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 3 กลุ่ม กลุ่มละ 30 คน กลุ่มควบคุม 3 คน กลุ่มละ 30 คน ในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมก็แบ่งเป็นกลุ่มที่มีสติปัญญา สูง กลาง และต่ำ กลุ่มทดลองได้รับการฝึกอบรมการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล 2 ครั้งต่อสัปดาห์ต่อเนื่องกันเป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ โดยใช้ “TA For Kids” เป็นเครื่องมือในการฝึกอบรม และใช้วิธีการทำข้อตกลงจากภาวะบุคลิกภาพแบบผู้ใหญ่เป็นแนวทางในการบำบัดรักษา ส่วนนักเรียนในกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกผลการศึกษาค้นคว้า นักเรียนที่ได้รับการฝึกอบรมการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกลุ่มที่มีสติปัญญา สูง กลาง และต่ำ ได้คะแนนความสามารถในการปรับตัวทางสังคมและอัตมโนทัศน์สูงกว่ากลุ่มนักเรียนควบคุมที่ไม่ได้รับการฝึกอย่างมีวินัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนคะแนนผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนนั้นมีเพียงกลุ่มทดลองที่มีระดับสติปัญญาสูงและต่ำเท่านั้นที่ได้คะแนนสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ถนอม อินทรกำเนต (Intarakumnerd, 1976, p. 1405, อ้างอิงใน ลักษณารักษ์ วิงวอน, 2541, หน้า 46) ได้ศึกษาผลของการฝึกการอบรมการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เพื่อพัฒนาอัตมโนทัศน์ของนักศึกษาไทยในสหรัฐอเมริกา โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง และกลุ่มควบคุม กลุ่มละ 25 คน กลุ่มทดลองได้รับการฝึกอบรมการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ใช้เวลาในการฝึกครั้งละ 60-90 นาทีต่อเนื่องกันเป็นเวลา 4 สัปดาห์ ส่วนกลุ่มควบคุมไม่ได้รับการฝึกอบรม ผลการศึกษาค้นคว้าว่านักศึกษาในกลุ่มทดลองที่ได้รับการฝึกอบรมการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีคะแนนอัตมโนทัศน์สูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากผลงานวิจัยทั้งในและต่างประเทศ พบว่า การฝึกการวิเคราะห์สัมพันธ์ภาพเป็นวิธีการนำไปใช้ในการพัฒนาการสื่อสารระหว่างบุคคล การปรับตัวทางสังคมและอารมณ์ การควบคุมตนเอง อัตมโนทัศน์และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผู้วิจัยคาดว่าการศึกษาผลของการใช้คำปรึกษาตามทฤษฎีการวิเคราะห์การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่อสัมพันธ์ภาพของบิดาและมารดา กับนักเรียนจะเป็นแนวทางการเสริมสร้างสัมพันธ์ภาพในครอบครัวที่หย่าร้างแล้ว